

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Nemocenské a jeho vývoj v právní úpravě

Plzeň, 2021

Bc. Kristýna Vyskočilová

Západočeská univerzita v Plzni
Fakulta právnická
Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

DIPLOMOVÁ PRÁCE

Nemocenské a jeho vývoj v právní úpravě

Studijní program: Právo a právní věda

Obor: Právo

Vedoucí diplomové práce: Mgr. et Bc. Ilona Kostadinovová

Pracoviště: Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení

Předkládá: Bc. Kristýna Vyskočilová

Plzeň, 2021

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

Fakulta právnická

Akademický rok: 2020/2021

ZADÁNÍ DIPLOMOVÉ PRÁCE

(projektu, uměleckého díla, uměleckého výkonu)

Jméno a příjmení: **Bc. Kristýna VYSKOČILOVÁ**
Osobní číslo: **R18M0474P**
Studijní program: **M6805 Právo a právní věda**
Studijní obor: **Právo**
Téma práce: **Nemocenské a jeho vývoj v právní úpravě**
Zadávající katedra: **Katedra pracovního práva a práva sociálního zabezpečení**

Zásady pro vypracování

1. Úvod
2. Nemocenské pojištění
 - 2.1 Stručný historický exkurz
 - 2.2 Nemocenské pojištění jako součást sociálního pojištění u nás
 - 2.3 Účast na nemocenském pojištění zaměstnanců a osob samostatně výdělečně činných
3. Dávkový systém nemocenského pojištění
 - 3.1 Nemocenské
 - 3.2 Ošetřovné a dlouhodobé ošetřovné
 - 3.3 Otcovská
 - 3.4 Peněžitá pomoc v mateřství
4. Vývoj v právní úpravě nemocenského pojištění od roku 2009
 - 4.1 Změny v podmínkách účasti zaměstnanců na pojištění k 1.1.2020
 - 4.2 Doba poskytování dávek nemocenského pojištění
5. Povinnosti zaměstnance v nemocenském pojištění
 - 5.1 Nemocenské a jeho charakteristika
6. Uplatňování nároku a výplata dávek
 - 6.1 Role zaměstnavatele a České správy sociálního zabezpečení
 - 6.2 Promlčení dávek
 - 6.3 Výplata a výše dávky
7. Zhodnocení celkové podoby platné právní úpravy co do dopadů změn na okruhy pojistných osob u nás
8. Závěr

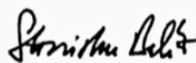
Rozsah diplomové práce:
Rozsah grafických prací:
Forma zpracování diplomové práce: **tištěná**

Seznam doporučené literatury:

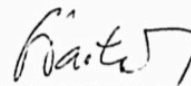
- ŽENÍŠKOVÁ, Marta. Pojistné na sociální zabezpečení: zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ, dobrovolně důchodově pojištěných: s komentářem a příklady. Olomouc: ANAG, 2008. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-262-5
- ŽENÍŠKOVÁ, M., PŘIB, J. Zákon o nemocenském pojištění s komentářem a příklady od 1. 1. 2014. Olomouc: ANAG, 2014. ISBN 978-80-7263-856-7
- KOLDINSKÁ, Kristina, TRÖSTER, Petr. Právo sociálního zabezpečení. 7. podstatně přepracované vydání. Praha: C.H. Beck, 2018. Academia iuris. ISBN 978-80-7400-692-0
- KOSTADINOVÁ, I. Právo sociálního zabezpečení (od roku 1990)
- Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění
- Zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na soc. zabezpečení a příspěvku na st. politiku zaměstnanosti, v platném znění
- Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, v platném znění
- SCHELLE, K., TAUCHEN, J. (eds.) Encyklopedie českých právních dějin, VII. svazek Právo pra-Prob. 1. vydání. Praha: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7418-270-9

Vedoucí diplomové práce: **Bc. et Mgr. Ilona Kostadinová**
Katedra pracovního práva a práva sociálního
zabezpečení

Datum zadání diplomové práce: **26. června 2020**
Termín odevzdání diplomové práce: **31. března 2021**

JUDr. et PhDr. Stanislav Balík, Ph.D.
děkan

Doc. JUDr. Jarmila Pavlátová, CSc.
vedoucí katedry

V Plzni dne 30. září 2020

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem předloženou diplomovou prací na téma „Nemocenské a jeho vývoj v právní úpravě“ vypracovala samostatně a veškeré citace a prameny jsem řádně vyznačila v textu. Kompletní literaturu a podkladové materiály užití v této práci uvádím v příloženém seznamu literatury.

Poděkování:

Tímto bych ráda poděkovala vedoucí mé diplomové práce Mgr. et Bc. Iloně Kostadinovové za odborné rady a cenné připomínky, kterými přispěla ke zpracování této práce.

Anotace :

Diplomová práce je zaměřena na analýzu de lege lata platné právní úpravy nemocenského pojištění s důrazem kladeným na charakteristiku nemocenského pro zaměstnance, její výše a pravidel u nás. Nejdříve je provedena historická analýza, která lépe umožní pochopit návaznosti této problematiky a poté popis, rozbor a postupný vývoj nemocenského pojištění včetně jednotlivých dávek. Na závěr nechybí celkové zhodnocení naší stávající právní úpravy za využití komparační analýzy s právní úpravou Slovenska.

Klíčová slova: sociální zabezpečení, nemocenské pojištění, dávky nemocenského pojištění, Česká správa sociálního zabezpečení, nemocenské, dočasná pracovní neschopnost

Annotation:

This diploma thesis is focused on analysis of de lege lata effective legislation of health insurance with emphasis on characteristic health insurance for employees, its own amount and rules in our country. Firstly I did a historical analysis, which helps in understanding a connection between health insurance before and now, then I focused on description, analysis and progressive progress of health insurance including each benefit.

In the end did not absent the total evaluation of our present legislation with using comparison of health insurance with legislation in Slovak republic.

Keywords: social security, health insurance, sickness insurance benefits, Czech social security administration, sickness insurance, temporary incapacity for work

1. Úvod	1
2. Historický exkurz nemocenského pojištění v ČR	3
2.1. Obecná historie sociálního zabezpečení	3
2.2. Vznik a vývoj moderních forem sociálního zabezpečení	4
2.3. Historický vývoj nemocenského pojištění v letech 1918-1948	6
2.4. Historický vývoj nemocenského pojištění v letech 1948-1989	7
2.5. Historický vývoj nemocenského pojištění v letech 1989-2009	9
3. Nemocenské pojištění jako součást sociálního pojištění	11
3.1. Pojem sociální zabezpečení a důvody jeho vzniku	11
3.2. Systém sociálního zabezpečení v České republice	13
3.3. Sociální pojištění	14
4. Charakteristika nemocenského pojištění	16
4.1. Vymezení základních pojmů	17
4.2. Prameny práva nemocenského pojištění	19
4.3. Účast na nemocenském pojištění	21
4.3.1. Podmínky účasti zaměstnanců na pojištění	22
4.3.2. Podmínky účasti OSVČ na pojištění	23
5. Dávkový systém nemocenského pojištění	26
5.1. Nemocenské	27
5.1.1. Podpůrní doba u nemocenské	28
5.1.2. Výše nemocenské	29
5.1.3. Zánik nároku na nemocenské	30
5.1.4. Karenční doba	30
5.2. Peněžitá pomoc v mateřství	32
5.3. Otcovská poporodní péče	35
5.4. Ošetrovné	36
5.5. Dlouhodobé ošetrovné	38
5.6. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství	39
6. Vývoj v právní úpravě nemocenského pojištění od roku 2009	41
6.1. Období od roku 2009	41
6.1.1. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění	41
6.1.2. Úsporná opatření v roce 2010	42
6.2. Změny v letech 2011-2016	44
6.3. Změny v letech 2017-2020	46
6.4. Změny v roce 2021	47
6.4.1. Dopad koronaviru na naši současnou právní úpravu	48
7. Organizace a provádění nemocenského pojištění	51
7.1. Orgány nemocenského pojištění	51
7.2. Role zaměstnavatele v nemocenském pojištění	52
7.3. Povinnosti zaměstnance v nemocenském pojištění	54

8. Uplatňování nároku a výplata dávek	57
8.1. Příslušnost k výplatě dávek	57
8.2. Podmínky nároku	58
8.3. Výše a výpočet dávek	60
9. Nemocenské pojištění ve Slovenské republice	63
9.1. Účast na nemocenském pojištění	64
9.2. Dávky nemocenského pojištění	65
9.3. Komparace nemocenského pojištění v ČR a Slovensku	69
10. Zhodnocení celkové podoby platné právní úpravy co do dopadů změn na okruhy pojistných osob u nás	72
10.1. Změna v okruhu pojistných osob	72
10.2. Dopad na okruhy pojistných osob	72
11. Závěr	75
12. Resumé	76
Seznam použité literatury	78
Seznam tabulek	85
Seznam použitých zkratk	86

1. Úvod

Každý člověk se může v průběhu svého života dostat do rizikových situací, jejichž nepříznivé sociální a ekonomické dopady nemůže mnohdy zvládnout sám. S otázkou zaopatření obyvatelstva v případech nemoci, úrazu, těhotenství či mateřství se lidé potýkají již dlouhou řadu let. V současnosti se každá vyspělá společnost snaží o jejich zmírnování ve smyslu, aby jednotlivec nenesl důsledky sociálních událostí zcela sám. Systém nemocenského pojištění je pro pojištěnce záchytnou sítí, která je dokáže, alespoň částečně, ochránit před ztrátou příjmu či možností výdělku v tzv. krátkodobých sociálních událostech. Pokud by tyto životní situace nebyly nijak ošetřeny, mohly by ohrozit nejenom stabilitu jedince či jeho rodiny, ale především celé společnosti.

Cílem této diplomové práce je popsat, analyzovat a vyhodnotit současnou právní úpravu nemocenského pojištění s důrazem kladeným na dávku nemocenské jako dávky zcela nejstarší. To vše za provedení historické analýzy a vývoje významných legislativních změn tak, aby bylo provedeno zhodnocení dopadů změn na okruhy pojistných osob u nás.

Na začátku mé diplomové práce se budu zabývat historií sociálního zabezpečení a historickým vývojem nemocenského pojištění, které v podobě jednodušších forem pomoci nalezneme již v závěrečném období otrokářské společnosti. Významu a podřazení nemocenského pojištění pod systém sociálního pojištění se věnuje hned následující kapitola, která s tímto vysvětlením přechází k tématu diplomové práce. Obsahem třetí kapitoly je charakteristika systému nemocenského pojištění, nechybí vymezení základních pojmů ani pramenů, se kterými je v průběhu práce nejčastěji pracováno. V návaznosti na podrobnou deskripci jednotlivých dávek systému, je proveden vývoj právní úpravy od roku 2009, který z důvodu účinnosti nového zákona č. 187/2006 Sb. systém výrazně ovlivnil. S prováděním nemocenského pojištění je spojeno několik důležitých orgánů a povinností pojištěnců, kterým se věnuji v šesté kapitole. Dále neopomenou vysvětlit postup při uplatnění nároku na dávky, včetně příslušnosti k

jejich výplatě a povinností s tím spojených. V osmé kapitole jsem se pro komparaci naší stávající právní úpravy rozhodla využít systému sousedního státu Slovenska, jako státu s podstatně dlouhou společnou historií. Nabízí se zde otázka, jakým způsobem se systémy v období posledních 25 let, tj. od rozdělení Československa, reorganizovaly a odlišily. Závěrem vyhodnotím ty nedůležitější legislativní změny posledního desetiletí, co do dopadů na okruhy pojistných osob u nás, shrnu základní poznatky a rovněž vlastní návrhy týkající se zpracovávané oblasti.

Tato diplomová práce je zpracována podle platné právní úpravy účinné ke dni 31.3.2021.

2. Historický exkurz nemocenského pojištění v ČR

2.1. Obecná historie sociálního zabezpečení

Nemocenské pojištění a jeho současné pojetí je výsledkem zdlouhavého procesu, který si za průběhu rozvoje ve společnosti a hospodářství prošel četnými změnami. Na našem území lze prvopočátky náznaků jednodušší formy pomoci najít již v závěrečném období otrokářské společnosti, kdy se potřeby čelit vzniku náhodných události stále prohlubovaly. Z toho důvodu se vytvářely spolky, tzv. kolegia, nejčastěji v případě nemoci či úmrtí.¹

V období středověku začaly za účelem pomoci starým členům a práce neschopnému obyvatelstvu vznikat tzv. svépomocné podpůrné spolky a posléze hornická bratrstva, jejichž existenci datujeme na období 15. století. Významný byl vznik podpůrných pokladen, kdy ji roku 1527 císař Ferdinand I. tímto statutem osvědčil a do kterých jako první dávali finanční příspěvky horníci a také těžaři. Tyto vybrané finanční prostředky fungovaly jako nástroj pomoci těm, kteří se při výkonu své profese zranili, potažmo zemřeli a přecházely tak pozůstalým rodinám. Posléze, v roce 1854 vzniklo na tomto základě samostatné hornické sociální pojištění a jeho existenci na území Československa datujeme až do roku 1948.²

V 17. století docházelo na území dnešní České republiky k různým modifikacím v péči o staré a nemocné osoby, kterou zpočátku vykonávala především církev. V roce 1785 bylo vydáno nařízení pro Království české, se kterým tato povinnost přecházela šlechtě, avšak podíl církve byl i nadále značný. V roce 1868 byla kodifikována zásada, která stanovila, že péče se poskytuje jen

¹ VOSTATEK, Jaroslav. *Sociální a soukromé pojištění*. Praha: Codex Bohemia, 1996. ISBN 80-85963-21-3. - str. 12

² TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 26

chudým s domovským právem a zahrnuje ubytování na minimálním standardu s poskytováním základní stravy. Forma této povinnosti byla přenesena na obec.³

Iva Chvátalová ve své publikaci uvádí, že „výše nastíněný vývoj, který předcházela vzniku moderních systémů sociální ochrany, je v podstatě charakterizován postupným přechodem odpovědnosti za sociální situaci členů společnosti z církve na feudála a potom na stát a obec.”⁴

2.2. Vznik a vývoj moderních forem sociálního zabezpečení

O prvním rozvoji moderních forem sociálního zabezpečení můžeme hovořit až ve chvíli, kdy stát fakticky přebírá zodpovědnost za zřízení a organizaci sociálního pojištění a obcím je zákonem přikázána chudinská péče. Cestu do českých zemí si našly až koncem 19. století, s čímž podstatně souvisí rok 1781 a zrušení nevolnictví, jehož důsledkem nastává příliv venkovského obyvatelstva a rozvoj průmyslové výroby.⁵

Právní rámec pro systém sociálního pojištění vzniká v Evropě na konci 19. století a jeho základy položil říšský kancléř Otto von Bismarck. Přijaté zákony byly označovány jako tzv. Bismarckův model sociálního pojištění a jeho obsahem bylo uzákonění „povinného nemocenského pojištění v roce 1883, úrazového pojištění v roce 1884 a invalidního a starobního pojištění v roce 1889 v Německu.”⁶ Netrvalo dlouho a Bismarckův model záhy ovlivnil pojišťovací systémy v řadě evropských zemích.⁷

³ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 27

⁴ CHVÁTALOVÁ, Iva. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-374-2. - str. 34

⁵ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 28

⁶ Tamtéž. - str. 29

⁷ Tamtéž. - str. 29

Písemné prameny uvádějí, že za vznikem nemocenského pojištění na našem území stojí první obecně pojatá a povinná úprava zabezpečení v nemoci, kterou lze datovat v souvislosti s Taafeho reformou a rokem 1888, kdy byl přijat zákon č. 33/1888 ř.z., o nemocenském pojištění dělníků. „Z pojištění náležely na rozdíl od současné doby dávky léčebné a peněžité: bezplatné lékařské ošetřování, bezplatná pomoc při porodu, nemocenské při pracovní neschopnosti, která trvala déle, než tři dny, ve výši ne nižší než je 60% obvyklé denní mzdy určené správním úřadem.”⁸

Nárok na jmenované dávky však příslušel pouze pojištěncům, a nikoliv jejich rodinným příslušníkům. „Hodnotíme – li tento zákon s odstupem doby, lze jej charakterizovat jako významnou sociální reformu a jistě i úspěšný politický čin. Přestože dávková část byla poměrně chudě vybavena, obsahovala již hlavní věcné i peněžité dávky v nemoci a v mateřství. Negativně je však třeba hodnotit nesmírnou organizační roztráštěnost zákona a také nedostatečné provádění pojištění, neboť zaměstnavatelé se je snažili obcházet. Přes tyto nedostatky se nemocenské pojištění rychle vžilo a dále rozvíjelo. Slibované rozšíření nemocenského pojištění se ale stále protahovalo, a nakonec po vypuknutí první světové války bylo přerušeno.”⁹

Ministerský předseda hrabě Eduard Taaf ve stejném roce zavedl i zákon č. 1/1888 ř.z., o úrazovém pojištění dělníků a v roce 1889 zákon č 127/1889 ř. z., o bratrských pokladnách. Tyto zákony byly základem povinného sociálního pojištění pro rakouskou část Rakouska-Uherska, tedy i pro země Koruny české. Za zřízením těchto systémů stojí však prvotně stát, kterým je také v plné míře kontrolován. Ačkoliv jejich existence občanům zakládá určitou formu sociální garance, nutno podotknout, že se nejednalo o všeobecné pojistné systémy, ale o systémy zřizované prakticky jen pro dělnictvo a úředníky.¹⁰

⁸ 80 let sociálního pojištění. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. Copyright ©P [cit. 02.02.2021]. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99569/2004_publicace_80letSP.pdf/af9016aa-c859-9592-8621-b35e125d7e61 - str. 13

⁹ 80 let sociálního pojištění. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. Copyright ©P [cit. 02.02.2021]. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99569/2004_publicace_80letSP.pdf/af9016aa-c859-9592-8621-b35e125d7e61 - str. 14

¹⁰ Tamtéž. - str. 29

Nejenom s rozvojem společnosti, ale i s procesem industrializace se stále více a více projevovala nutnost zabezpečovat osoby i v jiných sociálních událostech, které ač jsou v životě člověka nežádoucí a zhoršují jeho ekonomické postavení, mnohdy nastávají. Postupem času tak docházelo k propojování různých druhů a forem pojištění až stále se postupný rozvoj a celkový společenský pokrok zapříčinili přechod od dobrovolného na povinné pojištění zaměstnanců.¹¹

2.3. Historický vývoj nemocenského pojištění v letech 1918-1948

Po vzniku Československa, dne 28. října 1918, byly nejenom převzaty právní předpisy Rakouska-Uherska, ale také povinnost vypořádat se se situací, kterou válka přinesla. Stát musel zaopatřit válečné poškozence a nastavit strategie, jimiž se vypořádá s hospodářskou i sociální krizí a se zhoršeným zdravotním stavem populace. Jednou z nich bylo sjednocení převzatých systémů sociálního pojištění, jejich zdokonalování a rozšíření ve smyslu zaopatření podstatně větší části obyvatelstva. Zákonem, který jako první přispěl k řešení některých akutních problémů a posílení demokratického vývoje v Československu, byl zákon č. 221/1924 Sb., z. a n., o pojištění zaměstnanců pro případ nemoci, invalidity a stáří. Písemné publikace jej formulují jako zákon základní a v oblasti sociálního pojištění přelomový, neboť zaváděl pojištění všech zaměstnanců. Iva Chvátalová rozsah povinně pojištěných upřesňuje. „*Povinně pojištěni byli zaměstnanci, tedy ti, kdo v republice Československé vykonávali práce nebo služby na základě smlouveného poměru pracovního, služebního neb učňovského a nevykonávali je jako vedlejší zaměstnání nebo příležitostně. Pojištěni byli i zaměstnanci, kteří vykonávali přechodně práce mimo území státu, i domácí dělníci a živnostníci, kteří se zaměstnávají domácí prací.*”¹² Ze systému nemocenského pojištění se poskytovala pomoc v nemoci, pomoc v mateřství a také pohřebné.¹³

¹¹ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 30

¹² CHVÁTALOVÁ, Iva. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-374-2. - str. 42

¹³ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. -str. 30

I přes značný a nepochybný význam tohoto zákona, nebyl systém sociálního pojištění dostatečně sjednocen, a tak byl v roce 1925 schválen zákon č. 221/1925 Sb., z. a n., o nemocenském pojištění veřejných zaměstnanců. V roce 1929 byly zavedeny státní starobní podpory, které náležely československým státním příslušníkům ve chvíli dovršení 65. roku věku, pokud nebyli majetní a současně výdělků neschopní.¹⁴

2.4. Historický vývoj nemocenského pojištění v letech 1948-1989

Již v průběhu války započala snaha o důslednější zdokonalení a sjednocení systému sociálního pojištění, než jakého bylo dosaženo přijetím zákona č. 221/1924 Sb. z. a n., která se po 2. světové válce postupnými kroky a přijetím nových zákonů, postupně prosadila. Celé úsilí bylo také ovlivněno průběhem války a tím, že značná část české exilové vlády byla po tu dobu v Anglii. Poválečná situace však nebyla nijak jednoduchá, zejména co se sociální oblasti týká. Fondy sociálního pojištění byly válkou značně poznamenány a byly válečným hospodářstvím znehodnoceny nebo okupanty zcela zabaveny.¹⁵

Významným mezníkem ve vývoji československého sociálního práva byl zákon č. 99/1948 Sb., o národním pojištění, kterým byla zdárně završena snaha o sjednocení sociálního pojištění, jelikož „*představoval první plně unifikační předpis v oblasti sociálního pojištění v historii Československa. Zákon upravoval sociální pojištění pro případ nemoci a mateřství, které subsumoval pod pojem nemocenské pojištění a pojištění pro případ stáří, invalidity, ztráty živitele smrtí a pro případ úrazu. Pojištění byli zaměstnanci, osoby samostatně výdělečně činné a osoby pomáhající, důchodci, nezaměstnaní; pouze pro případ nemoci a mateřství*

¹⁴ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 31

¹⁵ Tamtéž. - str. 32

byli pojištěni veřejní zaměstnanci, důchodci a nezaměstnaní.”¹⁶ Účast na pojištění vznikala okamžikem vzniku výdělečné činnosti, dnem přiznání důchodu či dnem přiznání peněžité podpory v nezaměstnanosti. Ústřední národní pojišťovna, se sídlem v Praze, byla jediným nositelem pojištění pro všechny oblasti národního pojištění.¹⁷

Po únoru 1948 probíhalo rozsáhlé ovlivňování sociálního zákonodárství, pocházející ze sovětských zkušeností a vzorů, které měly přímý vliv na přijetí nových předpisů. V roce 1950 došlo ke znárodnění zdravotnictví a o rok později došlo k přijetí zákona č. 102/1951 Sb., o přebudování národního pojištění. Přijetím tohoto zákona došlo k separaci národního důchodového pojištění od nemocenského pojištění a správa nemocenského pojištění byla svěřena Revolučnímu odborovému hnutí a jeho provádění převedeno do závodů. V roce 1956 byla provedena reforma, která spočívala v přijetí zákona č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců. Základem bylo poskytování povinné všeobecné a bezplatné zdravotní péče, která byla spolu s dávkami nemocenského pojištění financována ze státního rozpočtu. Podoba tohoto zákona je s určitými změnami, odlišnostmi a mnohými doplňky platná až dodnes. Ve stejném roce byl přijat i zákon č. 55/1956 Sb., o sociálním zabezpečení, čímž sociální péče nahradila doposud platnou chudinskou péči a její výkon byl převeden na stát, potažmo jeho orgány. V praxi vedlo zavedení těchto předpisů ke zvýšení výdajů na všechny oblasti sociálního zabezpečení.¹⁸

„V roce 1968 vzniklo na základě zákona č. 53/1968 Sb., o změnách v organizaci a působnosti některých ústředních orgánů, Ministerstvo práce a

¹⁶ CHVÁTALOVÁ, Iva. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-374-2. - str. 44, 45

¹⁷ Tamtéž. - str. 45

¹⁸ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6 - str. 33

sociálních věcí. Mělo vykonávat působnost v oblasti sociálního zabezpečení, kterou do té doby zajišťoval Státní úřad sociálního zabezpečení.”¹⁹

2.5. Historický vývoj nemocenského pojištění v letech 1989-2009

Období po listopadu 1989 je spojeno s novými společenskými, ekonomickými a politickými změnami, které si vyžádaly i změny v systému sociálního zabezpečení. Scénář této sociální reformy se třemi konkrétními pilíři, byl stanoven v roce 1990 a jeho hlavním cílem bylo přetvoření sociálního zabezpečení v moderní, kvalitní a dobře fungující sociální systém.²⁰

Tři základní programové pilíře:

- *„aktivní politika zaměstnanosti*
- *politika v oblasti pracovních příjmů, rodinná politika*
- *politika sociálního zabezpečení - jejím cílem bylo vytvoření jednotného systému sociálního zabezpečení, které by poskytovalo zdravotní, nemocenské a důchodové pojištění, připojištění individuální i skupinové, státní sociální podporu a sociální pomoc.”²¹*

Takto stanovené cíle byly postupnými kroky pomalu naplňovány. Mezi první změny patřilo odstranění diskriminace OSVČ či anulace preferencí v důchodovém systému. Sloučením několika úřadů došlo ke vzniku nové soustavy orgánů státní správy v oblasti sociálního zabezpečení, a to České správy sociálního zabezpečení a okresní správy sociálního zabezpečení.²²

¹⁹ 80 let sociálního pojištění. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright ©P [cit. 02.02.2021]. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99569/2004_publicace_80letSP.pdf/af9016aa-c859-9592-8621-b35e125d7e61 - str. 25

²⁰ CHVÁTALOVÁ, Iva. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-374-2. - str.47

²¹ Tamtéž.- str.47

²² Tamtéž. - str. 47

Významný je rok 1995, ve kterém byli přijaty dva důležité zákony - zákon č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění a zákon č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře. Druhý zákon představoval zavedení uceleného systému rodinných dávek, který měl doposud velmi roztržitou právní úpravu.²³ Do 31.12. 2008 existovaly v rámci úpravy nemocenského pojištění dva platné zákony, a to zákon č. 54/1956 Sb., o nemocenském pojištění zaměstnanců, ve znění pozdějších předpisů, a zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, účinnost tohoto zákona byla posunuta a stanovena na 1.1. 2009. Od nabytí účinnosti tohoto zákona je v případech náhrady mzdy, hrazené zaměstnavatelem, nutno postupovat též dle zákoníku práce.²⁴

²³ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 35

²⁴ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 35

3. Nemocenské pojištění jako součást sociálního pojištění

Pro pochopení dané problematiky je podstatně důležité vymezení sociálního zabezpečení, jakožto komplexního pojmu naší současné právní úpravy.

3.1. Pojem sociální zabezpečení a důvody jeho vzniku

V období 16. století až po 1. světovou válku byly pojmy jako chudinská péče, chudinské právo, sociální péče a sociální správa právě těmi, které byly odrazem stavu tehdejší evropské společnosti a které svou dobou historicky předcházejí pojmu sociálního zabezpečení. Počátky prvotní pomoci spočívaly v péči o chudé, kterou nejprve vykonávala svobodná města. Postupem času a ve stále se zvyšující nutnosti zavedení určitých systémů se přes iniciativu obcí začal zapojovat i stát. Posléze tak začaly vznikat již konkrétní systémy sociální pomoci.²⁵

Současný pojem sociálního zabezpečení vznikl až v průběhu 20. století a poprvé byl významněji rozšířen za vlády komunismu, kdy probíhala sovětizace naší společnosti a také práva. V letech 1954-1964 proběhly komunistické reformy národního pojištění a v roce 1964 byl pojem přiřazen k zákonu, jehož obsahem bylo poskytování sociální péče a důchodového pojištění. Tato zúžená podoba se do současného systému sociálního zabezpečení značně promítá.²⁶

Každý člověk se v průběhu svého života, který je doprovázen neustálým průmyslovým rozvojem, může dostat do rizikových situací, jejichž nepříznivé ekonomické dopady nemůže buď vůbec nebo velice obtížně zvládnout sám. Z toho důvodu se každá současná vyspělá společnost snaží o jejich zmírňování ve

²⁵ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 3

²⁶ SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, ed. *Encyklopedie českých právních dějin, VII. svazek Právo pra-Prob*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici Ostrava: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7380-648-4. - str. 298

smyslu, aby jednotlivec nenesl důsledky sociálních rizik zcela sám.²⁷ Docentka Zdeňka Gregorová a docent Milan Galvas jej definují jako „komplexní pojem, který je vnitřně dále členěný a znamená soubor právních norem, institutů, institucí a vztahů, jejichž účelem je předcházet možným sociálním rizikům, odstraňovat nepřímé následky, které vzniknou jedincům v důsledku stanovených sociálních událostí a vytvářet tak příznivé podmínky pro všestranný sociální rozvoj člověka.“²⁸

Mezi sociální události, se kterými je zákonem a společností uznávána pomoc zvenčí však patří pouze ty, které jsou zákonodárcem zakotveny jako součást sociálního zabezpečení. Obsah sociálního zabezpečení vymezila mezinárodní úmluva č. 102 z roku 1952 následovně:

- nemoc,
- nezaměstnanost,
- invalidita a zdravotní poškození,
- pracovní úrazy a nemoci z povolání,
- mateřství a rodičovství,
- stáří,
- úmrtí živitele či rodinného příslušníka.²⁹

Právě toto pojetí, přijaté Mezinárodní konferencí práce, se ve většině evropských státech uchopilo a používá se jen s malými a občasnými výjimkami. Rovněž na ni navazují mnohé charty a úmluvy, včetně dokumentů Rady Evropy a Evropské unie.³⁰

²⁷ KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*, 4 vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007-, ISBN 978-80-7357-276-1 - str. 161

²⁸ GREGOROVÁ, Zdeňka a Milan GALVAS. *Sociální zabezpečení*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-7239-176-3. - str. 26

²⁹ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 12

³⁰ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 12

3.2. Systém sociálního zabezpečení v České republice

Systém sociálního zabezpečení označujeme jako jednotný a vnitřně členěný celek, který je v tomto smyslu upraven mnoha právními předpisy. Část obecná je všem dotčeným oblastem společná a část zvláštní modifikuje a rozebírá jednotlivé systémy. V České republice existují celkem tři oblasti, a ačkoliv jsou relativně samostatné, v praxi na sebe v mnohém navazují. Jedná se o systém sociálního pojištění, státní sociální podpory a sociální pomoci. V zásadě jsou od sebe odlišovány ve třech hlavních a základních aspektech:

1. K jaké sociální situaci se pojí.
2. Jakým způsobem jsou dávky v konkrétním systému financovány.
3. Jak je jednotlivý systém organizačně zabezpečen.³¹

SYSTÉM SOCIÁLNÍ ZABEZPEČENÍ V ČR		
SOCIÁLNÍ POJIŠTĚNÍ	STÁTNÍ SOCIÁLNÍ PODPORA	SOCIÁLNÍ POMOC
důchodové pojištění nemocenské pojištění příspěvek na státní politiku zaměstnanosti	přídavek na dítě rodičovský příspěvek příspěvek na bydlení porodné pohřebné	pomoc v hmotné nouzi sociální péče sociální služby

Tabulka č. 1 Systém sociálního zabezpečení v ČR (vlastní zpracování)

Systém státní sociální podpory byl zaveden zákonem č. 117/1995 Sb., o státní sociální podpoře, což bylo významným krokem pro realizaci transformačního procesu v sociální oblasti. Dávky, které jsou prostřednictvím systému poskytovány mají zabezpečovat především rodiny s nezaopatřenými dětmi. Hlavním kritériem je však příjmová situace rodiny.³²

Předchůdcem systému sociální pomoci byl v historickém vývoji práva sociálního zabezpečení pojem chudinská péče. Za první republiky ho nahradil

³¹ KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*, 4 vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007-, ISBN 978-80-7357-276-1 - str. 163

³² TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 253

system sociální péče, která probíhala mezi státem a jeho občany. Současný systém sociální pomoci se snaží předcházet vzniku chudoby a sociálního vyloučení, posléze je svými prostředky zmírňovat a napomáhat k návratu a začlenění zpět do naší společnosti.³³ Současná právní úprava sociální pomoci je obsažena v několika zákonech. Je jimi zákon č. 111/2006 Sb., o pomoci v hmotné nouzi, zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, zákon č. 110/2006 Sb., o životním a existenčním minimu a zákon č. 329/2011 Sb., o dávkách pro osoby zdravotně postižené.³⁴

3.3. Sociální pojištění

Průmyslové pojištění je jedním z prvních pojmů, které předcházely pojmu sociálního pojištění tak, jak ho známe dnes. V období před první světovou válkou byl tento pojem hojně používán a v evropských státech se až na přelomu dvacátých a třicátých let začalo namísto toho používat označení sociální pojištění. Zcela první a obsahově širší úprava vznikla koncem 19. století v Německu. Jejím základním podkladem byla existence několika zákonů, které jsou, samozřejmě s určitými úpravami, pro systém sociálního pojištění v zásadě dodnes stěžejní. Mezi tyto zákony patřil zákon o nemocenském, důchodovém a úrazovém pojištění.³⁵

Současný systém sociálního pojištění je tvořen důchodovým a nemocenským pojištěním a příspěvkem na státní politiku zaměstnanosti. Kristina Koldinská systém definuje jako „*povinný finanční systém, kterým se občan sám nebo někdo jiný občana povinně zajišťuje pro případ budoucí sociální události, přičemž může být základní nebo doplňkové.*”³⁶ Ve své publikaci systém objasňuje prostřednictvím následujících pojmových znaků i Petr Tröster:

³³ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení. 5.*, přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 285

³⁴ Tamtéž. - str. 290

³⁵ VOSTATEK, Jaroslav. *Sociální a soukromé pojištění.* Praha: Codex Bohemia, 1996. ISBN 80-85963-21-3. - str. 63

³⁶ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení. 7.*, podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 12

- povinnost určitého pojištění,
- okruh osob, které musejí být povinně pojištěny a okruh povinných plátců,
- konkrétní pojištěné sociální události, podmínky jejich nároku, stanovená výše a doba trvání,
- financování systému a způsob správy.³⁷

Sociální pojištění představuje tzv. pojistné systémy, kterými se občané na principu odložení si své aktuální osobní potřeby neboli části finančních prostředků, mohou v budoucnu postarat o sebe či své blízké. V případě existence pojistné události se finanční výše takového příspěvku přímo odvíjí od výše, kterou zaměstnavatelé a pojištěné osoby povinně odvádějí.³⁸ Tato povinně odváděná částka se stanovuje od výše výdělků pojištěných osob a je příjmem státního rozpočtu.³⁹

³⁷ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 16

³⁸Pojistné na sociální zabezpečení. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. 2012 [vid. 2012-03-03]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/>

³⁹ ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Pojistné na sociální zabezpečení: zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ, dobrovolně důchodově pojištěných : s komentářem a příklady*. Olomouc: ANAG, 2008-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-262-5. - str. 9

4. Charakteristika nemocenského pojištění

V České republice je nemocenské pojištění jedním ze samostatných pojistných systémů, které je upraveno zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění a jeho rozsáhlou materií. Ve svých principech má úzké vazby zejména na důchodové pojištění, jelikož některé oblasti přímo podléhají jeho existenci a partikulárně na pojištění zdravotní. Systém je určen ekonomicky činným osobám, kterým byl důsledkem vzniku sociální události dočasně znemožněn příjem z výdělečné činnosti a slouží k jejich finančnímu zajištění. Dočasnou ztrátou příjmů může být postižena jak osoba sama, tak i osoba, která o jinou pečuje. Mezi zmíněné sociální události řadíme onemocnění, dočasnou pracovní neschopnost, nařízenou karanténu, úraz, péči, ošetřování člena rodiny, těhotenství nebo také rané mateřství.⁴⁰

S výše popsanými skutečnostmi je spojeno šest následujících dávek, které lze charakterizovat jako obligatorní, peněžité, krátkodobé a opakující se dávky.

- nemocenské,
- peněžité pomoci v mateřství,
- ošetřovné,
- vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství,
- otcovská poporodní péče,
- dlouhodobé ošetřovné.⁴¹

Systém nemocenského pojištění je financován z povinného pojistného na nemocenské pojištění. „Společně je financují pojištěnec, jeho zaměstnavatel (a stát v případě, že v systému vznikne deficit). Pojištěnec a zaměstnavatel společně hradí pojistné na nemocenské pojištění v důsledku povinné solidarity nařízené zákonem (1/3 nákladů nese pojištěnec, 2/3 zaměstnavatel). Zákon solidaritu v této

⁴⁰ CHVÁTALOVÁ, Iva. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-374-2. - str. 87

⁴¹ *Nemocenské pojištění v roce 2020. Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 03.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/nemocenske-pojisteni-v-roce-2020>

oblasti nařizuje proto, že zaměstnanec v zaměstnání tráví ve většině případů třetinu svého životního času, a zaměstnavateli se tedy nařizuje, aby spolu s ním nesl náklady na rizika související s možnou pracovní neschopností.⁴² Průběžné financování je součástí příjmové strany státního rozpočtu, ze kterého je hrazena výplata jednotlivých dávek, prováděna příslušnou okresní správou sociálního zabezpečení. Veškeré podrobnosti pojistného upravuje zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti.⁴³

4.1. Vymezení základních pojmů

Úpravu následujících pojmů nalezneme v úvodních ustanoveních zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Zde jsou vymezeny ty, se kterými je v průběhu práce nejčastěji pracováno.

- **Sociální událost** je událost, které má na život člověka sociální, zejména ekonomický dopad, jehož řešení si vyžaduje určitou společenskou ochranu, neboť osoba či rodina nemohou následky této situace odvrátit vlastními silami. Zákon o nemocenském pojištění ji definuje jako „*událost, se kterou spojuje vznik nároku na dávku, vznik dočasné pracovní neschopnosti, nařízení karantény, vznik potřeby ošetřování nebo péče o člena domácnosti, vznik potřeby dlouhodobé péče, nástup na peněžitou pomoc v mateřství, nástup na dávku otcovské poporodní péče a převedení zaměstnankyně na jinou práci, státní zaměstnankyně na jiné služební místo nebo ustanovení příslušnice na jiné služební místo.*“⁴⁴ Hlavními sociálními událostmi jsou těhotenství a mateřství, smrt, narození dítěte, nemoc, úraz, stáří a invalidita.⁴⁵

⁴² KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 138

⁴³ Analýza vývoje nemocenského pojištění 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 07.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analýza+NP+2019.pdf>- str.10

⁴⁴ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - § 3, písm. l

⁴⁵ Tomeš, Igor a kol. *Právo sociálního zabezpečení*. 2. vydání. Praha: VŠEHRD, 1995. . Str. 185

- **Pojištěncem** ve smyslu účasti na pojištění mohou být fyzické osoby. Zákon používá tento pojem jako střešový a zahrnuje okruh všech osob účastných nemocenského pojištění, a to nezávisle na tom, zda se jedná o účast povinnou či dobrovolnou. Tyto fyzické osoby se po zániku pojištění a v případech existence ochranné lhůty, uplatňování nároku na dávku či jejího aktuálního pobírání, stále považují za pojištěnce. Podrobnosti ochranné lhůty, jejího nároku i zániku upravuje ustanovení § 15 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.⁴⁶
- **Zaměstnancem** jsou pro účely nemocenského pojištění „*osoby v době zaměstnání, pokud jim plynou nebo by mohly plynout příjmy ze závislé činnosti, které jsou nebo by byly, pokud by podléhaly zdanění v ČR, předmětem daně a nejsou od této daně osvobozeny.*“⁴⁷
- **Zaměstnavatelem** je právnická nebo fyzická osoba, organizační složka státu, služební úřad, věznice, ústav pro výkon zabezpečovací detence a rovněž složky, útvary či jiné organizační složky bezpečnostních sborů. Je jím každý z těchto vyjmenovaných subjektů, pokud zaměstnává nejméně jednoho zaměstnance, a to bez rozdílu v tom, zda se účastní či neúčastní nemocenského pojištění. Organizační složka státu je zaměstnavatelem tehdy, má-li pod sebou umístěného zaměstnance v pracovním poměru či zaměstnance činného na základě DPP či DPČ. Služební úřad je v postavení zaměstnavatele tehdy, je-li v něm státní zaměstnanec umístěn pro výkon státní služby. Je-li odsouzený ve výkonu trestu odnětí svobody zařazen do práce, je v postavení zaměstnavatele příslušná věznice a je-li osoba ve výkonu zabezpečovací detence, je jím její příslušný a stejnojmenný ústav.⁴⁸
- **Osobou samostatně výdělečně činnou** je z pohledu úřadů či správy sociálního zabezpečení fyzická osoba, které plynou příjmy z podnikání či jiné samostatné výdělečné činnosti. Dle zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, se jedná o „*fyzickou osobu považovanou za osobu*

⁴⁶ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §3, písm. a)

⁴⁷ Nemocenské pojištění v roce 2020. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 03.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/nemocenske-pojisteni-v-roce-2020>

⁴⁸ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §3, písm. b)

samostatně výdělečně činnou pro účely důchodového pojištění podle zvláštního právního předpisu."⁴⁹

- **Podpůrčí doba** je taková doba, po kterou je pojištěnci vyplácena příslušná dávka nemocenského pojištění. Délka podpůrčí doby vyplývá z povahy a účelu dávky, podmínek nároku a také finančních možností státu. Ve většině případech je vyjádřena v kalendářních dnech, ale může být přímo závislá na trvání stanovené skutečnosti, u každé dávky je odlišná.⁵⁰
- **Ochranná lhůta** je zákonem stanovená doba po skončení účasti na pojištění, jejíž cílem je zabezpečit dřívějšího zaměstnance v případech vzniku sociální události. Vztahuje se však pouze na dvě dávky nemocenského pojištění, u dávky nemocenské činí 7 kalendářních dní a u peněžité pomoci v mateřství je stanovena na 180 kalendářních dní. Pokud by doba účasti na pojištění byla, jakkoliv kratší, doba ochranné lhůty se tím poměrně zkracuje.⁵¹

4.2. Prameny práva nemocenského pojištění

Normativním právním aktem označujeme výsledek činnosti státních orgánů, ve kterém je vyjádřeno pravidlo chování obecného druhu. Jelikož se vztahují k celé skupině stejného druhu a neurčitého počtu případů, jsou tyto normativní prameny zásadní pro systém sociálního zabezpečení jako souhrnného celku. „Mezi normativními právními akty jako prameny českého práva sociálního zabezpečení můžeme nalézt:

- *ústavu a ústavní zákony,*
- *zákony,*
- *nařízení vlády,*

⁴⁹ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §3, písm. h)

⁵⁰ PŘIB, Jan. *Zákon o nemocenském pojištění. Komentář.* 1 vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, a. s., 2009. ISBN 978-80-7357-448-2. - str. 9

⁵¹ ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Zákon o nemocenském pojištění: s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od ...* Olomouc: ANAG, 2006-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-249-6. - str. 63

- *vyhlášky, směrnice, výnosy ministerstev a jiných ústředních orgánů státní správy.*⁵²

Nejdůležitějším normativním pramenem je Ústava ČR jako ústavní zákon č. 1/1993 Sb. a také Listina základních práv a svobod. Důležitým obsahem jsou především základní sociální práva občanů, jejichž garance je stanovena samotnou Listinou. „*Občané mají právo na přiměřené hmotné zabezpečení ve stáří a při nezpůsobilosti k práci, jakož i při ztrátě živitele. Každý, kdo je v hmotné nouzi, má právo na takovou pomoc, která je nezbytná pro zajištění základních životních podmínek.*”⁵³ Normativní právní akty jsou v systému sociálního zabezpečení dále vymezeny, a to důsledkem vnitřního členění, do jednotlivých oblastí. Jednou z nich je právě systém nemocenského pojištění.⁵⁴

Základní prameny práva nemocenského pojištění:

- zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti, ve znění pozdějších předpisů. Předmětem tohoto zákona je právní úprava pojistného na nemocenské pojištění,⁵⁵
- zákon č. 582/1992 Sb., o organizaci a provádění sociálního zabezpečení,
- zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů, který upravuje především náhradu mzdy při dočasné pracovní neschopnosti,⁵⁶
- nařízení vlády č. 381/2020 Sb., o výši všeobecného vyměřovacího základu za rok 2019, přepočítacího koeficientu pro úpravu všeobecného vyměřovacího základu za rok 2019, redukčních hranic pro stanovení výpočtového základu pro rok 2021 a základní výměry důchodu stanovené pro rok 2021 a o zvýšení důchodů v roce 2021

⁵² GREGOROVÁ, Zdeňka a Milan GALVAS. *Sociální zabezpečení. 2.*, aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-7239-176-3. - str. 65

⁵³ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod - čl. 30

⁵⁴ GREGOROVÁ, Zdeňka a Milan GALVAS. *Sociální zabezpečení. 2.*, aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-7239-176-3. - str. 65

⁵⁵ Zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na soc. zabezpečení a příspěvku na st. politiku zaměstnanosti, v platném znění

⁵⁶ Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, v platném znění

Hmotněprávní i procesní úprava je v zákoně č. 187/2006 Sb, o nemocenském pojištění, která je subsidiárně doplněna dalšími právními předpisy. Zákon si od doby své účinnosti - 1. 1. 2009 prošel řadou novelizací. V jejich důsledku dochází např. k rozšiřování okruhu osob s nárokem na jednotlivé dávky, stanovování a zvyšování redukčních hranic pro jejich výpočet či upřesnění úkolů České správy sociálního zabezpečení. Pokud tento zákon nestanoví něco jiného, postupuje se pro řízení v nemocenském pojištění dle zákona č. 500/2004 Sb., správního řádu, ve znění pozdějších předpisů. Předmětem takového řízení je např. rozhodování o přestupcích, vrácení přeplatku na dávce či výplatě nemocenského v případech již uplynuté podpůrčí doby.⁵⁷

4.3. Účast na nemocenském pojištění

Účast na nemocenském pojištění je jednou ze základních podmínek vzniku nároku na dávky nemocenského pojištění. Může ji založit určitá forma pracovní činnosti, nejčastěji pracovní vztah upravený zákoníkem práce. Podstata této účasti je zákonem rozlišena na povinnou či dobrovolnou. Účast zaměstnanců je vždy povinná a zákon pod ni dále subsumuje četné množství druhů závislé činnosti. Dobrovolná je pro osoby samostatně výdělečně činné, případně zahraniční zaměstnance, a to vždy na základě podané přihlášky. Pro každou z těchto skupin platí jiné podmínky účasti na nemocenském pojištění.⁵⁸

Konkrétní výčet pojištěných osob je vymezen § 5 zákona č. 187/2006 Sb, o nemocenském pojištění. V roce 2009 proběhlo vyřazení některých osob z okruhu pojištěných, jsou jimi studenti a žáci, společníci a jednatelé společnosti s ručením omezeným a další.⁵⁹

⁵⁷ Řízení a rozhodování. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright © [cit. 24.01.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/rizeni-a-rozhodovani>

⁵⁸ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 139

⁵⁹ ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Zákon o nemocenském pojištění: s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od ...* Olomouc: ANAG, 2006-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-249-6. - str. 25

1. „zaměstnanci

1. zaměstnanci v pracovním poměru,
2. příslušníci policie České republiky, Hasičského záchranného sboru České republiky, Celní správy České republiky, Vězeňské služby České republiky, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Bezpečnostní informační služby a Úřadu pro zahraniční styky a informace a vojáci z povolání,
3. státní zaměstnanci podle zákona o státní službě⁶⁰,
4. členové družstva, jestliže mimo pracovní právní vztah vykonávají pro družstvo práci,
5. zaměstnanci činní na základě dohody o pracovní činnosti a zaměstnanci činní na základě dohody o provedení práce,
6. pracovníci v pracovním vztahu uzavřeném podle cizích právních předpisů
7. soudci,
8. členové zastupitelstev územních samosprávných celků a zastupitelstev městských částí nebo městských obvodů územně členěných statutárních měst a hlavního města Prahy zvolení do funkcí, jež zastupitelstvo určilo jako funkce, pro které budou členové zastupitelstva uvolněni,
9. poslanci Poslanecké sněmovny a senátoři Senátu Parlamentu České republiky,
10. a další.

2. osoby samostatně výdělečně činné”⁶¹

4.3.1. Podmínky účasti zaměstnanců na pojištění

- místo výkonu práce
- výše započitatelného příjmu

Místem výkonu práce se primárně rozumí výkon zaměstnání na území České republiky. Zákon však pro účely pojištění povoluje i přechodný výkon práce mimo území ČR nebo výkon zaměstnání v cizím státě pro zaměstnavatele, který má sídlo na území České republiky. Druhou podmínkou je minimální výše

⁶⁰ Zákon č. 234/2015 Sb, o státní službě, v platném znění

⁶¹ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §5

sjednaného příjmu, která musí být alespoň ve výši rozhodného příjmu. Dne 26.10. 2020 vydalo Ministerstvo práce a sociálních věcí sdělení č. 436/2020 Sb., ve kterém rozhoduje o zvýšení částky rozhodného příjmu pro nastávající rok. Tato výše je určována na základě parametrů důchodové pojištění a ke dni 1.1. 2021 je stanovena na 3 500 Kč. Obě podmínky musí být splněny současně.⁶²

Před rokem 2014 byl navíc posuzován tzv. **rozsah zaměstnání**. Tento rozsah představoval délku trvání zaměstnání, která musela trvat alespoň 15 kalendářních dnů. V současné právní úpravě takovou podmínku již nenajdeme a účast na nemocenském pojištění vzniká dnem vstupu zaměstnance do zaměstnání, a to bez ohledu na délku trvání.

V situacích, kdy zaměstnanec splňuje podmínku zaměstnání na území České republiky, avšak nesplňuje podmínku minimální stanovené výše rozhodného příjmu, hovoříme o tzv. **zaměstnání malého rozsahu**. Sjednaná částka započitatelného příjmu je buď skutečně nižší nebo zcela absentuje její sjednání. Pojistný vztah vznikne pouze v těch kalendářních měsících, ve kterých je částka rozhodného příjmu dosaženo.⁶³

Zaměstnanci, kteří jsou činní na základě **dohody o provedení práce**, jsou účastni pojištění, splňují-li podmínku místa výkonu zaměstnání na území České republiky a překročí-li jejich měsíční započitatelný příjem hranici 10. 000 Kč. Toto rozšíření okruhu pojištěných osob přišlo s novelou zákona o nemocenském pojištění v roce 2012.⁶⁴

4.3.2. Podmínky účasti OSVČ na pojištění

- místo výkonu samostatné výdělečné činnosti
- podání dobrovolné přihlášky k pojištění

⁶² Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §6

⁶³ Nemocenské pojištění v roce 2020. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 19.01.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/nemocenske-pojisteni>

⁶⁴ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str.139

Místem výkonu samostatné výdělečné činnosti je zde, stejně jako u zaměstnanců, rozuměn výkon na území České republiky. V zahraničí je umožněn pouze na základě oprávnění dle českých právních předpisů. Druhou podmínkou účasti na systému nemocenského pojištění je podání přihlášky na předepsaném tiskopisu, většinou u příslušné okresní správy sociálního zabezpečení a následné zaplacení pojistného. „*Osoby samostatně výdělečně činné, které samostatnou výdělečnou činnost provozují na základě oprávnění podle zákona č. 455/1991 Sb., o živnostenském podnikání (živnostenský zákon), mohou za podmínek stanovených živnostenským zákonem přihlášky k pojištění a odhlášky z pojištění podat též u živnostenského úřadu.*”⁶⁵

Výše dosahovaného příjmu není pro účast na nemocenském pojištění podstatná, ani ho nijak neovlivňuje.⁶⁶ Po splnění těchto podmínek vzniká OSVČ nárok na **čtyři dávky** ze systému nemocenského pojištění, a to na dávku:

- nemocenské,
- peněžité pomoci v mateřství,
- otcovské poporodní péče,
- dlouhodobého ošetřovného.⁶⁷

Obdobným způsobem mohou být poplatníky pojistného rovněž osoby, které se dobrovolně účastní důchodového pojištění dle zákona č. 155/1995 Sb., o důchodovém pojištění, v platném znění. Typickým příkladem je zahraniční zaměstnanec nebo osoba výdělečně činná, která vykonává činnost v cizině.⁶⁸

⁶⁵ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §91a

⁶⁶ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §11

⁶⁷ Nemocenské pojištění OSVČ. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. Copyright © [cit. 04.02.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/nemocenske-pojisteni-osvc>

⁶⁸ Účast na pojištění. Česká správa sociálního zabezpečení [online]. Copyright © [cit. 19.01.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/ucast-na-pojisteni>

Vynětí z účasti na nemocenském pojištění

Osoby, kteří jsou z účasti vyňati upravuje § 9 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Těmto osobám je pracovní činností založena účast na nemocenském pojištění dle jiných právních předpisů. Jsou jimi:

- „zaměstnanci vykonávající zaměstnání v České republice pro zaměstnavatele, který požívá diplomatických výsad a imunit, pokud jsou účastni pojištění v jiném státě,
- zaměstnanci vykonávající zaměstnání v České republice pro mezinárodní organizace, pokud jsou účastni pojištění prostřednictvím této mezinárodní organizace a písemně prohlásí orgánu nemocenského pojištění, že chtějí být z tohoto důvodu vyňati z pojištění v České republice,
- osoby, které nejsou občany České republiky nebo občany Evropské unie a jsou zaměstnány v České republice bez platného oprávnění k pobytu na území České republiky podle jiného právního předpisu.”⁶⁹

Úprava prvního bodu navazuje na Vídeňskou úmluvu o konzulárních stycích, ve které jsou uvedeny podmínky, za kterých jsou členové služebního personálu mise vyňati ze sociálního zabezpečení. Vynětí tohoto typu může nastat jen v případech účasti nemocenského pojištění ve vysílajícím či třetím státě. Marta Ženíšková v komentáři zákona o NP poukazuje na fakt, že v některých státech úprava nemocenské pojištění chybí, respektive neexistuje, „*potom členové personálu mise, i když nemají v ČR bydliště, musejí být zastupitelským úřadem přihlášení k NP u Pražské správy sociálního zabezpečení.*”⁷⁰

⁶⁹ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §9

⁷⁰ ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Zákon o nemocenském pojištění: s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od ...* Olomouc: ANAG, 2006-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-249-6. - str. 48

5. Dávkový systém nemocenského pojištění

Právní úprava tohoto systému je obsažena v části třetí zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění. Do roku 1995 se ze systému nemocenského pojištění poskytovaly i dávky, které však s vývojem práva i společnosti přešly do systému státní sociální podpory. Patřila sem podpora při narození dítěte, dávka pohřebního a další. V současnosti se z nemocenského pojištění poskytuje celkem šest peněžitých dávek: nemocenské, peněžitá pomoc v mateřství, otcovská poporodní péče, ošetřovné, dlouhodobé ošetřovné a vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství.⁷¹ Vyplácená výše těchto dávek v letech 2017 až 2019 je uvedena v následující tabulce, jednotlivé částky jsou stanoveny v milionech Kč.⁷²

Dávky	Roky		
	2017	2018	2019
Nemocenské	18290	22677	26670
Peněžitá pomoc v mateřství	8616	9403	10098
Otcovská poporodní péče	X	221	273
Ošetřovné	1402	1632	1726
Dlouhodobé ošetřovné	X	32	110
Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	8	8	9
Celkem	28316	33974	38887

Tabulka č. 2 Výdaje na dávky nemocenského pojištění v ČR v letech 2017 až 2019 (v mil. Kč, vlastní zpracování na základě údajů uvedených na stránkách ČSÚ)

Z výše uvedené tabulky vyplývá, že nejvíce výdajů v podobě počtu vyplacených dávek představuje dávka nemocenské, a to v každém jednotlivém

⁷¹ KOSTADINOVÁ, Ilona. *Právo sociálního zabezpečení (od roku 1990)*. Encyklopedie českých právních dějin, VII. svazek Právo pra-Prob. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici Ostrava: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7380-648-4. - str. 326

⁷² Výdaje na dávky nemocenského pojištění podle druhů dávek. Český statistický úřad [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/26-socialni-zabezpeceni-6f13y0k4w8>

roce. Otcovská poporodní péče byla zavedena až 1.2. 2018 a dlouhodobé ošetrovné až k 1.6. 2018, proto údaje tohoto roku nejsou, v porovnání k ostatním dávkám, zcela adekvátní. Veřejně přístupné statistiky ČSÚ verifikují, že příjmy v roce 2019 činily 35 857 mil. Kč, což je od roku 2009 poprvé, kdy jej výdaje převýšily. Nepochybně zajímavou by byla statistika z roku 2020, avšak vzhledem k datu psaní této práce bohužel není k dispozici.

5.1. Nemocenské

Nemocenské je peněžitá dávka nemocenského pojištění označována za jednu z vůbec nejstarších. Vychází z potřeby krátkodobého kompenzování příjmu, o který pojištěnec v důsledku dočasné pracovní neschopnosti, případně nařízené karantény přišel.⁷³ Za prvních 14 dní dočasné pracovní neschopnosti náleží pojištěnci náhrada mzdy ve výši 60 % průměrného výdělku, přičemž specifika a bližší podmínky upravuje zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce. *„Její hlavním účelem je vytvořit obecně ekonomické podmínky pro rychlé vyléčení a integraci práce neschopného zaměstnance.“*⁷⁴

Podmínky nároku

- Dávka náleží pojištěnci, který byl uznán dočasně práce neschopným nebo mu byla nařízena karanténa podle zvláštního právního předpisu.⁷⁵
- Dočasná pracovní neschopnost či nařízená karanténa trvá déle než 14 dní.
- OSVČ a zahraniční zaměstnanci musí být účastní pojištění alespoň po dobu 3 měsíců bezprostředně předcházející dni vzniku dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény.⁷⁶

⁷³ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 165

⁷⁴ GREGOROVÁ, Zdeňka a Milan GALVAS. *Sociální zabezpečení*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-7239-176-3. - str. 203

⁷⁵ Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, v platném znění

⁷⁶ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §23,24

Na nemocenské se vztahuje zákonem garantovaná ochranná lhůta neboli doba, jejíž cílem je zabezpečit dřívějšího zaměstnance v případech vzniku sociální události. Je-li pracovní poměr zaměstnance ukončen a během následujících 7 kalendářních dní onemocní či dojde k nařízení povinné karantény, může čerpat nemocenskou. Pokud by doba účasti na pojištění byla jakkoliv kratší, doba ochranné lhůty se tím poměrně zkracuje. Ochranná lhůta zaniká dnem nového pojištění, dnem přede dnem, od kterého má pojištěnec nárok na výplatu starobního či invalidního důchodu nebo posledním dnem přede dnem nastoupení do výkonu trestu odnětí svobody. V minulosti byla délka ochranné lhůty delší a do konce roku 2007 činila 42 kalendářních dnů.

5.1.1. Podpůrčí doba u nemocenské

Základní podpůrčí doba u nemocenské činí 380 kalendářních dní a počíná běžet 15. kalendářním dnem dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény. „*Do této doby se započítávají i předchozí období pracovní neschopnosti, a to bez ohledu, zda za uvedené období náležela či nenáležela náhrada mzdy nebo nemocenské. Dny karantény se nezapočítávají.*”⁷⁷ Podpůrčí doba může být po uplynutí základní doby a po bezprostředním vyjádření ošetřujícího lékaře posudkové služby dále prodloužena. Celkem o dalších 350 kalendářních dnů. Toto prodloužení je podmíněno žádostí zaměstnance podávané u místně příslušné okresní správy sociálního zabezpečení a doba 730 dnů, která s možným prodloužením vzniká, je konečná. Ošetřující lékař jej schvaluje, pokud lze, dle jeho vlastního uvážení předpokládat, že v krátké době opět nabude pracovní schopnosti. Zároveň je toto prodloužení možné i k jiné než stávající pojištěné činnosti. Pokud by stabilizování a navrácení jeho zdravotního stavu nebylo během následujícího roku předpokládáno, přichází v úvahu možnost zvážení invalidního důchodu jako dávky důchodového pojištění.⁷⁸ *“Současně může být nemocenské pojištění zkráceno na polovinu příslušnou OSSZ, pokud si*

⁷⁷ ČELEDVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA. *Laskavý průvodce po sociálních dávkách*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4410-3. - str. 64

⁷⁸ KOSTADINOVÁ, Ilona. *Právo sociálního zabezpečení (od roku 1990)*. Encyklopedie českých právních dějin, VII. svazek Právo pra-Prob. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici Ostrava: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7380-648-4. - str. 327

pojištěnec způsobil DPN zaviněnou účastí ve rvačce, jako bezprostřední následek své opilosti nebo zneužití omamných prostředků nebo psychotropních látek nebo při spáchání úmyslného trestného činu nebo úmyslně zaviněného přestupku."⁷⁹

Dříve byla zákonem vyloučena možnost soudního přezkumu, respektive možnost podat žalobu proti rozhodnutí o výplatě dávky nemocenské po uplynutí její podpůrní doby.⁸⁰ V této souvislosti „Ústavní soud judikoval, že takové rozhodnutí je rozhodnutím, které se týká základního práva zakotveného v čl. 30 odst. 1 Listiny, a proto výluku soudního přezkumu rozhodnutí označil za protiústavní a zrušil jej s účinností od 16.12. 2014.“⁸¹

5.1.2. Výše nemocenské

Výše nemocenského se stanovuje z denního vyměřovacího základu, procentní sazbou.

- do 30. kalendářního dne trvání DPN či nařízené karantény činí 60 % denního vyměřovacího základu,
- od 31. do 60. kalendářního dne trvání DPN či nařízené karantény činí 66 % denního vyměřovacího základu,
- od 61. kalendářního dne trvání DPN či nařízené karantény činí 72 % denního vyměřovacího základu,
- „100 % denního vyměřovacího základu v případech, kdy byl pojištěnec uznán dočasně práce neschopným nebo mu byla nařízena karanténa v důsledku toho, že se prokazatelně podílel v obecném zájmu na hašení požáru, na provádění záchranných nebo likvidačních prací anebo na plnění úkolů ochrany obyvatelstva jako člen jednotky sboru dobrovolných hasičů

⁷⁹ KOSTADINOVÁ, Ilona. *Právo sociálního zabezpečení (od roku 1990)*, *Encyklopedie českých právních dějin, VII. svazek Právo pra-Prob.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici Ostrava: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7380-648-4. - str. 327

⁸⁰ PŘIB, Jan. *Zákon o nemocenském pojištění. Komentář.* 1 vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, a. s., 2009. ISBN 978-80-7357-448-2. - str. 273

⁸¹ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení.* 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 142

obce povolané operačním a informačním střediskem integrovaného záchranného systému."⁸²

O přepočtení dávky nemocenské, dle vyšší sazby, se v obecném základu nežádá, musí o něj požádat jen ty osoby, kterým náleží 100 % denního vyměřovacího základu z důvodu uvedených v posledním odstavci.⁸³

5.1.3. Zánik nároku na nemocenské

Zákon také hovoří o skupinách osob, které z důvodů uvedených v § 25 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, nárok na dávku nemocenské ani náhrady mzdy nemají. Jsou jimi:

- pojištěnci, kteří si svým jednáním úmyslně přivodí dočasnou pracovní neschopnost,
- pojištěnci, kterým v době trvání dočasné pracovní neschopnosti či nařízené karantény vznikl nárok na výplatu starobního důchodu,
- pojištěnci, u kterých vznikla dočasná pracovní neschopnost nebo nařízená karanténa v době útěku z místa vazby nebo v době útěku odsouzeného z místa výkonu trestu odnětí svobody či v době útěku osoby ve výkonu zabezpečovací detence z místa výkonu zabezpečovací detence.⁸⁴

5.1.4. Karenční doba

Karenční doba neboli pevně stanovená doba, za kterou nenáleží zaměstnanci náhrada mzdy nebo platu, byla do českého právního řádu zavedena v roce 2008 zákonem č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů. Posléze byla dne 29.6. 2008 rozhodnutím Ústavního soudu zrušena a o rok později, s určitými změnami obnovena.

⁸² Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §29

⁸³ ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Zákon o nemocenském pojištění: s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od ...* Olomouc: ANAG, 2006-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-249-6. - str. 109

⁸⁴ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §25

V roce 2012 podala skupina 45 poslanců návrh na opětovné zrušení karenční doby s argumentací rozporu s právem občana na přiměřené hmotné zabezpečení při nezpůsobilosti k práci podle čl. 30 odst. 1 Listiny základních práv a svobod.⁸⁵ Ústavní soud však neshledal v tomto smyslu žádnou nezákonnost a prohlásil, *“že zákonné zakotvení třídní karenční doby spojené současně s osvobozením zaměstnanců od povinnosti platit pojistné na nemocenské pojištění a na státní politiku zaměstnanosti není protiústavním omezením práva na hmotné zabezpečení při nezpůsobilosti k práci garantovaného ustanovením čl. 30 odst. 1 Listiny. Ústavní úprava tohoto základního sociálního práva totiž ponechává zákonodárci poměrně (i když nikoliv bezmezně) široké pole působnosti, pokud jde o nastavení jeho zákonných parametrů (ustanovení čl. 41 odst. 1 ve spojení s čl. 4 odst. 4 Listiny).”* Toto rozhodnutí podpořila ve svém vyžádaném stanovisku i vláda České republiky, která současně poukázala na povinnost zaměstnanců ve smyslu zabezpečení svých zaměstnanců, kterou na sebe ke dni 1.1. 2009 převzali. Navrhovatelem zmiňovaný rozpor následně odmítla hned v několika bodech. *“Současná existence karenční doby neodporuje pojistným principům nejen proto, že zaměstnanec již pojistné na nemocenské pojištění neplatí, ale také proto, že karenční dobu Ústavní soud nezrušil a tato v oblasti nemocenského pojištění již z mezí daných čl. 30 odst. 1 Listiny nevybočuje a navíc je opatřením tradičním i v mezinárodním měřítku.”*⁸⁶ Ústavní soud v tomto smyslu navázal a prohlásil, že *“třídní výpadek příjmů sice nepochybně představuje jistý zásah do příjmů dotčených osob, avšak nejde (i s ohledem na další garance obsažené v právu sociálního zabezpečení) o takový zásah, který by onemocnělým osobám okamžitě znemožnil dosažení hmotného standardu postačujícího k vedení důstojného života; jinak řečeno, nemá taková úprava charakter rdousícího efektu; dočasně nemocné nevystavuje bezvýchodné situaci.”*⁸⁷

Jedním z hlavních příčin jejího zavedení byla neúměrně vysoká krátkodobá nemocnost. Lidé institut sociálního pojištění a možnost krátkodobé nemocnosti mnohdy zneužívali, a to v podobě krátkodobého placeného volna,

⁸⁵ Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod - čl. 30, odst. 1

⁸⁶ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24.4.2012, sp. zn. Pl.ÚS 54/10

⁸⁷ Nález Ústavního soudu ČR ze dne 24.4.2012, sp. zn. Pl.ÚS 54/10

kteřé jim sloužilo k vyřizování si svých různorodých záležitostí. Hlavním záměrem, který byl pro značnou část evropských států velice podobný, bylo zamezit zneužívání nastaveného systému v případě dočasné pracovní neschopnosti. Po zavedení karenční doby se počet nemocných výrazně snížil.

Karenční doba se poté v průběhu svého působení stala velice diskutovaným tématem společnosti, zejména odbory poukazovaly na následné negativní zdravotní, potažmo sociální dopady. Představa třídeního neplaceného volna z důvodu nemoci znamenala pro mnoho lidí značné problémy s výpadkem příjmu, a proto jej často přecházeli nebo si čerpali svou dovolenou.⁸⁸

V roce 2019 proběhla novela, která v podobě přijetí zákona č. 32/2019 Sb. změnila zákon č. 226/2006 Sb., zákoník práce a přinesla tak významnou změnu v této oblasti. Karenční doba byla dnem 1.7. 2019 zcela zrušena a zaměstnavatelé tak vyplácejí svým zaměstnancům 60 % redukovaného průměrného výdělku po celých 14 dní.⁸⁹

5.2. Peněžítá pomoc v mateřství

Peněžítá pomoc v mateřství je dávka, která má kompenzovat a nahrazovat ušlý příjem, o který pojištěná osoba důsledkem těhotenství, době po porodu či převzetím dítěte do péče, přišla. Jejím hlavním účelem je dát prostor matce dítěte, aniž by byla nucena řešit existenční problémy a umožnit jí plnou koncentraci a psychickou podporu na konec svého těhotenství, porod a začátek mateřství spojený s péčí o novorozeně, který je bezesporu nutný.⁹⁰

⁸⁸ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 142

⁸⁹ zákon č. 32/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů

⁹⁰ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 143

Nárok na peněžitou pomoc v mateřství má:

- pojištěnka, která dítě porodila a těhotná pojištěnka, ta však nejdříve od počátku osmého týdne před očekávaným dnem porodu,
- pojištěnec, který na základě rozhodnutí příslušného orgánu převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů,
- pojištěnec, který pečuje o dítě, jehož matka zemřela,
- pojištěnec, který pečuje o dítě, jelikož matka dítěte má závažné a dlouhodobější onemocnění, pro které byla uznána dočasně práce neschopnou bez nároku na peněžitou pomoc v mateřství a nemůže či nesmí o dítě sama pečovat. Tento pojištěnec je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila,
- pojištěnec, který s matkou dítěte uzavřel písemnou dohodu o takové péči. Tento pojištěnec je otcem dítěte nebo manželem ženy, která dítě porodila.⁹¹

Na peněžitou pomoc v mateřství se vztahuje zákonem garantována ochranná lhůta, je-li pracovní poměr těhotné zaměstnankyně ukončen, přirozeně tím zaniká účast na pojištění, ale nezaniká nárok na dávku. Délka ochranné lhůty je stanovena na 180 kalendářních dnů a pokud by doba účasti na pojištění byla jakkoliv kratší, doba ochranné lhůty se tím poměrně zkracuje.

Čekací doba je základní podmínkou nároku na peněžitou pomoc v mateřství. Jedná se o potřebnou dobu účasti na nemocenském pojištění, která je u zaměstnance stanovena na dobu alespoň 270 kalendářních dní před nástupem na peněžitou pomoc v mateřství, a to nutně v posledních dvou letech. U osob samostatně výdělečně činných a zahraničních zaměstnanců je stanovena na dobu alespoň 180 kalendářních dní, a to pouze v posledním roce.⁹² Do čekací doby se započítávají i další vyjmenované doby, avšak v rozsahu, ve kterém se nekryjí s žádnou jinou pojištěnou činností. Jedná se o dobu studia na střední, vysoké či vyšší odborné škole či konzervatoře, jestliže takové studium bylo úspěšně

⁹¹ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §32

⁹² GREGOROVÁ, Zdeňka a Milan GALVAS. *Sociální zabezpečení. 2.*, aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-7239-176-3. - str. 179

dokončeno a dobu, po kterou osoba pobírala invalidní důchod pro invaliditu třetího stupně v případech, kdy jí byla tato sociální dávka odebrána.⁹³

Délka **podpůrčí doby** u peněžité pomoci v mateřství je zákonem rozdělena do čtyř základních skupin:

- „28 týdnů u pojištěnky, která dítě porodila,
- 37 týdnů u pojištěnky, která porodila zároveň dvě nebo více dětí, přičemž po uplynutí 28 týdnů podpůrčí doby peněžité pomoci v mateřství náleží, jen jestliže pojištěnka dále pečuje alespoň o dvě z těchto dětí,
- 22 týdnů u ostatních pojištěnců,
- 31 týdnů u ostatních pojištěnců, který pečuje zároveň o dvě nebo více dětí, přičemž po uplynutí 22 týdnů podpůrčí doby peněžité pomoci v mateřství náleží, jen jestliže pojištěnec dále pečuje alespoň o dvě z těchto dětí.”⁹⁴

Prvotně začíná pobírání dávkou dnem, který si matka určí, avšak v zákoně stanoveném rozmezí, tzn. od počátku osmého týdne do počátku šestého týdne před předpokládaným dnem porodu. Ne zvolí-li si tak, počíná běžet počátkem šestého týdne před jejím předpokládaným dnem porodu. Porodí-li dříve, respektive před počátkem podpůrčí doby, nastává tento nástup dnem samotného porodu. Do roku 1994 bylo umožněno, aby zaměstnankyně, po předchozím souhlasu svého ošetřujícího lékaře, nastoupila na mateřskou dovolenou později než v období 6 týdnů před očekávaným dnem porodu. V podstatě tak mohla pracovat až do dne porodu a délka mateřské dovolené se jí nijak nekrátila.⁹⁵ Výše peněžité pomoci v mateřství je pro všechny skupiny pojištěnců jednotná a činí 70 % denního vyměřovacího základu.⁹⁶

⁹³ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §32

⁹⁴ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §33

⁹⁵ GREGOROVÁ, Zdeňka a Milan GALVAS. *Sociální zabezpečení*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-7239-176-3. - str. 181

⁹⁶ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str.170

5.3. Otcovská poporodní péče

Mezi mladší a později zavedené dávky se řadí dávka otcovské poporodní péče, která nabyla účinnosti ke dni 1. února 2018 novelou zákona o nemocenském pojištění. Procesu schválení předcházela stále častější iniciativa péče o dítě ze strany otců. Důvodová zpráva k novele tohoto zákona konstatovala její hlavní účel následovně. „*Posílení vazby mezi dítětem a jeho oběma rodiči v raných týdnech života dítěte, podpora a motivace otců k zapojení se do péče o novorozené dítě a rozvoj vztahů v rámci rodiny a kompenzace ucházejícího příjmu otce z důvodu péče o novorozené dítě a matku krátce po porodu.*”⁹⁷ Současné statistiky však poukazují, že možnost čerpání otcovské poporodní péče v praxi využije jen velmi nízké procento mužů.

Podmínky nároku

- Dávka náleží pouze muži, jakožto jedinému oprávněnému subjektu. Je jím buď otec novorozeného dítěte nebo muž, který dítě převzal do péče nahrazující péči rodičů.
- Doba trvání účasti na nemocenském pojištění je zákonem upravena pouze u osob samostatně výdělečně činných, která je stanovena na dobu alespoň 3 měsíců před vznikem této potřeby. U zaměstnanců stačí účast na nemocenském pojištění bez ohledu na dobu trvání.⁹⁸
- Nástup na otcovskou musí proběhnout v období 6 týdnů ode dne narození dítěte nebo jeho převzetí do péče. Jakýkoliv jiný, respektive pozdější nástup zákon neumožňuje.
- Nárok na dávku náleží pojištěnci jen jednou, a to i v případech péče o více dětí současně.⁹⁹

⁹⁷ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 146

⁹⁸ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §38a

⁹⁹ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §38a

Podpůrčí doba u otcovské činí 7 po sobě jdoucích kalendářních dnů a nepřerušuje se ani v případech náhlého úmrtí dítěte. Výjimkou z toho pravidla je situace, pro kterou by dítě bylo odebráno a svěřeno do péče nahrazující péči rodičů nebo pokud by dítě či jeho matka potřebovaly nepřetržitou péči ve stejnojmenném zařízení z jiného než zdravotního důvodu. Výše otcovské činí 70 % denního vyměřovacího základu a začíná běžet dnem, který si pojištenec určí.¹⁰⁰

5.4. Ošetřovné

Ošetřovné je dávka nemocenského pojištění podporující vnitro rodinnou solidaritu. Vychází z potřeby poskytování péče o dítě mladší deseti let nebo jiného člena domácnosti a vztahuje se na pojištěnce (muže i ženu), který důsledkem této situace nemůže pracovat. Členem domácnosti je osoba, která prokazatelným způsobem žije s pojištěnou osobou, a ačkoliv se tak nemusí jednat ani o pokrevně příbuzného, není např. možné čerpat ošetřovné na péči o vlastního rodiče, jehož zdravotní stav si vyžaduje péči jiné osoby, pokud s ním dítě nežije v jedné společné domácnosti. Tuto problematiku do značné míry napravilo zavedení dlouhodobého ošetřovného.¹⁰¹

Zákonné důvody pro poskytnutí ošetřovného u dítěte mladšího 10 let:

- onemocnění či úraz,
- uzavření škol či obdobných zařízení při havárii, mimořádném opatření, epidemii či jiné nepředvídané události,
- nařízená karanténa,
- osoba, která o dítě jinak pečuje onemocněla, utrpěla úraz, porodila nebo jí byla nařízená karanténa.¹⁰²

¹⁰⁰ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 146

¹⁰¹ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 143

¹⁰² Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §39

Zákonné důvody pro poskytnutí ošetřovného u člena/členky domácnosti:

- zdravotní stav z důvodu nemoci či úrazu nezbytně vyžaduje ošetřování,
- stav, který si důsledkem porodu nezbytně vyžaduje ošetřování.¹⁰³

Nárok na ošetřovné vzniká na základě rozhodnutí ošetřujícího lékaře, který pojištěnci vystaví tzv. rozhodnutí o potřebě ošetřování. Pojištěnec podává žádost o ošetřovné předložením tohoto tiskopisu svému zaměstnavateli, který jej bezodkladně postoupí příslušné OSSZ. Pokud by se v péči o ošetřovanou osobu a ve stejném případě střídali dva pojištěnci, náleží ošetřovné oběma jako postupně dvěma oprávněným. Tato změna v osobě ošetřujícího je však zákonem umožněna pouze jednou.¹⁰⁴

Souběh dávek ošetřovného s peněžitou pomocí v mateřství či rodičovským příspěvkem, z titulu péče o totéž dítě, je vyloučen. Výjimkou je situace, kdy by osoba, pobírající výše zmíněnou dávek, nemohla z objektivních důvodů o dítě pečovat. Je jím například úraz, porod či nařízená karanténa.¹⁰⁵

Podpůrčí doba u ošetřovného činí nanejvýš 9 kalendářních dnů a počíná běžet prvním dnem potřeby péče. „*V období od 1.1. 2010 do 31.5.2010 náleželo ošetřovné až od čtvrtého kalendářního dne potřeby ošetřování.*”¹⁰⁶ Zákon tuto dobu přiměřeně prodlužuje osamělému zaměstnanci, který má v trvalé péči nejméně jedno dítě ve věku do 16 let, které dosud neukončilo povinnou školní docházku, a to celkem na 16 kalendářních dnů. Je jím například zaměstnanec ovdovělý, svobodný nebo rozvedený. Výše ošetřovného činí 60 % denního vyměřovacího základu.¹⁰⁷

¹⁰³ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §39

¹⁰⁴ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §41d

¹⁰⁵ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 172

¹⁰⁶ Tamtéž. - str. 173

¹⁰⁷ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 173

5.5. Dlouhodobé ošetřovné

Dne 1. června 2018 byl zákonem č. 310/2007 Sb., kterým se novelizoval zákon č. 187/2006 Sb., rozšířen systém nemocenského pojištění o zavedení nové dávky tzv. dlouhodobého ošetřovného. Na jejím obsahu pracovalo Ministerstvo práce a sociálních věcí. Prosazení vycházelo ze zahraničních zkušeností, které poukazovaly na skutečnost, že pro podporu pečujících je velice důležitá ochrana pracovního místa v případech krátkodobé pracovní neschopnosti v kombinaci s náhradou ušlých příjmů. Kristina Koldinská současně konstatuje, že „*dosud neexistoval nástroj, který by motivoval rodiny k tomu, aby se snažily své nemocné členy (zpravidla seniory) ponechat co nejdéle v jejich přirozeném sociálním prostředí a nehledaly prvotně řešení umístěním v pobytovém zařízení sociální péče.*”¹⁰⁸

Dlouhodobé ošetřovné spočívá v poskytování celodenní péče v domácím prostředí spolu s prováděním potřebných opatření spojených se zajištěním léčebného režimu či pomoci v péči o vlastní osobu. Je však nutné, aby ošetřovaná osoba byla v důsledku zhoršení zdravotního stavu po dobu alespoň sedmi kalendářních dní hospitalizována v nemocnici. V den propuštění musí být provedeno důkladné vyšetření, na jehož základě lékař prohlásí potřebu poskytování celodenní péče jinou osobou s předpokladem trvání po dobu alespoň 30 kalendářních dnů. Další nezbytnou podmínkou a rozdílem oproti klasickému ošetřovnému je nutnost písemného souhlasu ošetřované osoby s tím, kdo o ni bude pečovat. Výjimkou z této povinnosti jsou osoby nezletilé, u kterých se pro nedosaženou svéprávnost souhlas takového typu nevyžaduje. Souhlas s poskytováním péče lze písemně odvolat.¹⁰⁹

Čekací doba je základní podmínkou nároku na dlouhodobé ošetřovné. Jedná se o potřebnou dobu účasti na nemocenském pojištění, která je u

¹⁰⁸ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 147

¹⁰⁹ ČELEDOVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA. *Laskavý průvodce po sociálních dávkách*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4410-3. - str. 83

zaměstnanec stanovena na dobu 90 kalendářních dní v posledních 4 měsících před vznikem této potřeby a u OSVČ je stanovena na dobu alespoň 3 měsíců. Ošetřujícím může být manžel osoby, její registrovaný partner nebo příbuzný v přímé linii. Dále se může jednat o manžela či registrovaného partnera příbuzného v přímé linii, druhu ošetřované osoby a poslední řadě o osobu žijící s ošetřovanou osobou v jedné domácnosti. Výčet pojištěnců je taxativní.¹¹⁰

Podpůrčí doba u dlouhodobého ošetřovného činí nanejvýš 90 kalendářních dnů a počíná běžet prvním dnem potřeby dlouhodobé péče. Výše dlouhodobého ošetřovného činí 60 % denního vyměřovacího základu, přičemž po celou dobu musí přetrvávat nutnost péče a její celodenní výkon pojištěncem.¹¹¹ „Pojištěnci může vzniknout nárok na další dlouhodobé ošetřovné nejdříve po uplynutí 12 měsíců ode dne, za který měl naposledy při téže potřebě dlouhodobé péče nárok na výplatu dlouhodobého ošetřovného.”¹¹²

5.6. Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství

Vyrovnávací příspěvek v těhotenství a mateřství je dávka kryjící biologickou stránku mateřství. Poskytuje se zaměstnankyni, která byla v souvislosti s jejím stavem, bez svého zavinění a z důvodu výkonu zakázané či zdraví ohrožující práce, zaměstnavatelem nuceně převedena na práci jinou. Aktuálním stavem se pro účely tohoto převedení rozumí těhotenství, mateřství a také kojení. Převedení probíhá na základě lékařského potvrzení i bez souhlasu zaměstnankyně, a to i v případech dosahování nižšího výdělku. Právě z tohoto důvodu je ženám poskytována dávka vyrovnávacího příspěvku, která snížení

¹¹⁰ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §41a

¹¹¹ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 148

¹¹² Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §41a, odst. 8

příjmu v rámci pracovněprávního vztahu u téhož zaměstnavatele kryje a nahrazuje.¹¹³

Nárok na dávku vyrovnávacího příspěvku mateřství a těhotenství mají pouze zaměstnané ženy, nikoliv muži či OSVČ a jsou jimi:

- těhotné zaměstnankyně, které byly bez svého zavinění převedeny na jinou práci,
- zaměstnankyně, které byly obdobně převedeny na jinou práci v době po porodu, nejpozději však do konce devátého měsíce,
- zaměstnankyně, které jsou z důvodu kojení převedeny na jinou práci.¹¹⁴

Podpůrčí doba je u každé zaměstnankyně individuální, jelikož se stanovuje za kalendářní dny, po kterou převedení na jinou práci trvalo. Těhotné zaměstnankyni náleží nejpozději do počátku šestého týdne před předpokládaným dnem porodu, poté si může za splnění odpovídajících podmínek nárokovat peněžitou pomoc v mateřství. Zaměstnankyni po porodu náleží nejpozději do konce devátého měsíce a kojící zaměstnankyni po celou dobu kojení. Výše vyrovnávacího příspěvku je stanovena rozdílem denního vyměřovacího základu zaměstnankyně, který byl zjištěn ke dni jejího převedení na práci jinou a průměrným denním příjmem po tomto převedení. Poskytuje se za kalendářní dny.¹¹⁵

¹¹³ KOSTADINOVÁ, ed. I. *Právo sociálního zabezpečení (od roku 1990)*, *Encyklopedie českých právních dějin, VII. svazek Právo pra-Prob.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici Ostrava: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7380-648-4. - str. 328

¹¹⁴ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení. 7., podstatně přepracované vydání.* V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 145

¹¹⁵ KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*, 4 vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007-, ISBN 978-80-7357-276-1 - str. 245

6. Vývoj v právní úpravě nemocenského pojištění od roku 2009

Současná právní úprava nemocenského pojištění je významně ovlivňována legislativními změnami posledních desetiletí. Jedná se o určitý vývojový proces, který se snaží reagovat na potřeby a možnosti občanů i samotného systému. Zde jsou popsány ty nejdůležitější.

6.1. Období od roku 2009

6.1.1. Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění

Jednou z nejvýznamnějších změn pro vývoj nemocenského pojištění bylo zavedení a schválení nového zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, který nabyl účinnosti po několika odkladech až ke dni 1. 1. 2009. Předchozí zákon, účinný více než 50 let, byl i přes časté novelizace poznamenán dobou svého vzniku, a tak znamenal zásadní a **komplexní změnu právní úpravy**.

S cílem vypořádání se s poměrně rozsáhlou materií ji rozdělil do několika, systematicky dělených oblastí - oblast organizační, procesní, dávkovou, a to včetně posuzování zdravotního stavu pro účely nemocenského pojištění. Určitou výjimkou, která není součástí zákona je oblast pojistného na sociální zabezpečení, která je upravena samostatným zákonem č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociální zabezpečení a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti. Celkově se však podoba této právní úpravy stala o mnoho přehlednější.¹¹⁶

Zákon odstranil dosavadní roztržitost, která byla dána existencí velkého množství podzákoných právních předpisů, stanovil vyšší příjmovou solidaritu, kdy dávky původní právní úpravy byly poměrně vysoké pro pojištěnce s nízkými příjmy, a naopak poměrně nízké pro pojištěnce s vysokými příjmy a zavedl lepší kontrolní systémy. Přenesl provádění nemocenského pojištění z tzv. velkých organizací na orgány nemocenského pojištění, kterými jsou Česká správa

¹¹⁶ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění

sociálního zabezpečení a okresní správa sociálního zabezpečení. Zapojil zaměstnavatele do institutu dočasné pracovní neschopnosti zaměstnanců, a to formou vyplácení náhrady mzdy za prvních 14 dní této pracovní neschopnosti a z účasti na nemocenském pojištění vyřadil některé skupiny osob, např. studenty a žáky, společníky s.r.o. a další. Zavedením konkrétních ochranných prvků - karenční doby a náhrady mzdy, posílil postavení systému proti jeho zneužívání a rozšířil systém redukčních hranic pro výpočet denního vyměřovacího základu, z původních dvou na tři.¹¹⁷

Současně proběhly v **zákoně č. 589/1992 Sb., o pojistném na sociálním zabezpečení** a příspěvku na státní politiku zaměstnanosti tři významné změny. Od 1.1. 2009 již nejsou zaměstnanci plátcí pojistného na nemocenské pojištění, byly sníženy jeho sazby (u zaměstnavatelů na 2,3 % a u OSVČ na 1,4 %) a byla zavedena možnost placení pojistného z měsíčního vyměřovacího základu tak, jak si OSVČ, v rozmezí minimálního a maximálního měsíčního základu, sami stanoví. V roce 2009 byla tato minimální částka 4000 Kč a maximální představovala 48násobek průměrné měsíční mzdy. Důvodem stanovení maximální roční výše je ten, aby OSVČ s vysokými příjmy měly tzv. “strop povinnosti” v oblasti odvodů.¹¹⁸

6.1.2. Úsporná opatření v roce 2010

Vzhledem k celosvětové ekonomické krizi a jejím dopadům, došlo i v České republice v roce 2009 k velkému deficitu státního rozpočtu. Výsledný schodek státního rozpočtu za rok 2009 činil 192,4 miliard Kč a stal se téměř čtyřikrát vyšším, než se začátkem tohoto roku plánovalo. Pro nadcházející rok vláda činila mnohá opatření, označována jako tzv. **úsporný balíček**, který se

¹¹⁷ Analýza vývoje nemocenského pojištění 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 07.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analýza+NP+2019.pdf> - str.59

¹¹⁸ Analýza vývoje nemocenského pojištění 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 07.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analýza+NP+2019.pdf> - str.59

nevyhnul ani oblasti nemocenského pojištění.¹¹⁹ Podoba těchto úspor, včetně jejich následující výše, je uvedena v následující tabulce.¹²⁰

	Úsporná opatření	Výše úspory
Nemocenské	- jednotná procentní sazba 60 % (zrušení zvýhodnění od 31., a 61. dne DPN)	úspora 2,4 mld. Kč
Peněžité pomoc v mateřství	- snížení procentní sazby na 60 % (ze 70 %) - do částky první redukční hranice se pro její výpočet započte 90 % denního vyměřovacího základu (namísto 100 %)	úspora 1,6 mld. Kč
Ošetřovné	- zavedení třídenní karenční doby	úspora 0,4 mld. Kč
Vyrovňovací příspěvek v těhotenství a mateřství	- do částky první redukční hranice se pro její výpočet započte 90 % denního vyměřovacího základu (namísto 100 %)	výše úspory není známa

Tabulka č. 3 Úsporná opatření v oblasti nemocenského pojištění v roce 2010 (vlastní zpracování na základě údajů uvedených na stránkách MPSV)

Současně proběhlo zvýšení maximálního měsíčního základu pro platbu pojistného, která je z původních 48násobku stanovena na 72násobek, tj. 1 707 048 Kč, z původních 1 130 640 Kč, což je značný rozdíl, kterým se predikuje zvýšení příjmů státního rozpočtu o zhruba 4 mld. Kč.¹²¹ Dne 1. června 2010 nabyl účinnosti zákon, kterým se navrátila původní procentní sazba u peněžité pomoci v mateřství a přiznával se doplatek za období tohoto snížení, zrušila se i třídenní karenční doba u ošetřovného.¹²²

¹¹⁹ Schodek státního rozpočtu v roce 2009. *Ministerstvo financí ČR* [online]. Copyright © 2005 [cit. 16.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2010/2010-01-04-vmediich-4097-4097>

¹²⁰ Úsporná opatření v působnosti MPSV od ledna 2010. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 16.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/usporna-opatreni-v-pusobnosti-mpsv-od-ledna-2010>

¹²¹ Tamtéž.

¹²² Nemocenské pojištění v roce 2010. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/nemocenske-pojisteni-v-roce-2010>

6.2. Změny v letech 2011-2016

Všechna opatření, v gesci Ministerstva práce a sociálních věcí, byla zavedena s platností na jeden rok, a to od 1. ledna 2010 do 31. prosince 2010, nicméně v některých se partikulárně pokračovalo. Jednotná procentní sazba ve výši 60 % platila i nadále, avšak počátek podpůrčí doby byl nově stanoven až 22. dnem trvání dočasné pracovní neschopnosti nebo nařízené karantény. Prvních 21 kalendářních dní byla zaměstnanci poskytována náhrada mzdy ze strany zaměstnavatele. Toto opatření bylo omezeno na dobu 3 let, a tak platilo do konce roku 2013. Zaměstnavatelé, kteří zaměstnávají méně než 26 zaměstnanců - tzv. malé organizace, se mohou od roku 2011 přihlásit k možnosti vyšší sazby pojistného na nemocenské pojištění (z 2,3 % na 3,3 %) a k tomu je jim vrácena polovina náhrady mzdy, kterou vyplatili svým zaměstnancům. Stát se tímto snaží kompenzovat výdaj, který jim v případě nemoci zaměstnanců, vzniká. OSVČ si již nemohou nadále stanovovat vyšší měsíčního vyměřovacího základu způsobem, jakým tomu bylo v přechozích dvou letech, jeho výše nesmí převýšit výši vyměřovacího základu pro pojistné na důchodové pojištění. Současně jim byla zvýšena sazba na nemocenské pojištění na 2,3 %.¹²³

V roce 2012 došlo ke dvou novelizacím zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, kterým došlo k **rozšíření okruhu nemocensky pojištěných osob**. Nově sem patří zaměstnanci činí na základě DPP, pokud je výkon takové práce na území ČR a současně je jejich měsíční započitatelný příjem vyšší než 10 000 Kč¹²⁴, dále sem řadíme komanditisty komanditní společnosti, likvidátory a další.

Rok 2014 se navrácí k původně stanovené podpůrčí době a nárok na nemocenské vzniká opět od 15. kalendářního dne trvání DPN. Její maximální délka je stanovena na 380 kalendářních dní. Současně byla zavedena nová

¹²³ Analýza vývoje nemocenského pojištění 2015. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analiza_nemocenskeho_pojisteni_2015.pdf/b6b0930c-c7f6-a849-a30d-0de0366a008d

¹²⁴ Zákon č. 365/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů - část jedenáctá

podmínka účasti OSVČ pro získání tohoto nároku, která spočívá v povinné čekací době.¹²⁵

Byly zavedeny zvláštní podmínky účasti zaměstnanců na nemocenském pojištění při výkonu **zaměstnání malého rozsahu** a ruší se „*zvláštní úprava podmínek účasti na nemocenském pojištění pro **krátkodobá zaměstnání**, tj. zaměstnání, která neměla trvat a ani netrvala déle než 14 dnů. Zaměstnání se proto budou z hlediska podmínek účasti na nemocenském pojištění dělit na zaměstnání vykonávaná na základě dohody o provedení práce, na zaměstnání malého rozsahu a na ostatní zaměstnání.*“¹²⁶ U **smluvních zaměstnanců** je proces pojištění zjednodušen, a proto se nesleduje, zda jsou či nejsou účastni pojištění ve třetím státě, respektive sídla svého zaměstnavatele.

U dávky peněžité pomoci v mateřství se do posuzované podmínky 270 dnů účasti na nemocenském pojištění, nově započítává i doba úspěšně ukončeného studia a pro výpočet a stanovení jednotlivých dávek se do tzv. vyloučených dnů nově zahrnují i dny neplaceného pracovního volna.¹²⁷

V roce 2016 došlo k významné změně ve stanovení místní příslušnosti zaměstnavatelů k OSSZ, která se již nemusí řídit pouze sídlem zaměstnavatele tak, jako tomu bylo doposud. Novým posuzovaným hlediskem je místo mzdové účtárny. Mimo jiné byly upraveny a definovány pojmy zaměstnání a zaměstnanec.¹²⁸

¹²⁵ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §24

¹²⁶ Analýza vývoje nemocenského pojištění 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 07.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analýza+NP+2019.pdf> - str. 61

¹²⁷ Zákon č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů - část první

¹²⁸ Analýza vývoje nemocenského pojištění 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 07.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analýza+NP+2019.pdf> - str. 61

6.3. Změny v letech 2017-2020

S účinností od roku 2018 bylo v předcházejícím roce přijato několik významných legislativních opatření, které měly vliv především na finanční bilanci v oblasti nemocenského pojištění.

Téměř po deseti letech došlo ke zvýšení dávky nemocenského, která se od 31. dne opět zvyšuje na 66 % denního vyměřovacího základu a od 61. kalendářního dne na 72 % denního vyměřovacího základu.¹²⁹ Významným přelomem bylo schválení dvou **zcela nových dávek** v systému nemocenského pojištění. V únoru 2018 byla zavedena dávka otcovské poporodní péče, tzv. otcovská a v červnu stejného roku dávka dlouhodobého ošetřovného. Celkový počet vyplacených dávek v roce 2018 tak oproti předchozímu roku vzrostl o více než pět procent a ČSSZ vyplatila bez mála 3,6 milionu dávek. Z veřejně dostupných statistik vyplývá, že možnost čerpání otcovské poporodní péče využilo mnohem větší procento pojištěnců a jejich celkový počet byl více než 43 tisíc. Naproti tomu dávku dlouhodobého ošetřovného ve svých statistikách využilo poměrně větší zastoupení žen než mužů, a to za celkového počtu 3239 v poměru 3 ku 1.¹³⁰

V červenci roku 2019 došlo k významnému **zrušení tzv. karenční lhůty** neboli doby, za kterou zaměstnanci nenáležela náhrada mzdy nebo platu. V závislosti na jejím zrušení a předpokladu větší finanční zátěže pro zaměstnavatele došlo současně ke **snížení sazby pojistného** na nemocenské pojištění, a to celkem o 0,2 %. U všech skupin pojištěnců byla ponížena z původních 2,3 % na 2,1 %.¹³¹

¹²⁹ Analýza vývoje nemocenského pojištění 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 07.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analýza+NP+2019.pdf> - str. 8

¹³⁰ Tiskové zprávy 2019. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/-/v-lonskem-roce-cssz-zajistila-3-6-milionu-vyplat-davek-nemocenskeho-pojisteni>

¹³¹ ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Pojistné na sociální zabezpečení: zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ, dobrovolně důchodově pojištěných : s komentářem a příklady*. Olomouc: ANAG, 2008-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-262-5. - str. 58

S účinností od 1.1.2020 byla zavedena tzv. **eNeschopenka**, představující elektronickou komunikaci mezi ošetřujícím lékařem, zaměstnavatelem a orgánem sociálního zabezpečení. Neschopenky mohou ošetřující lékaři vystavovat prostřednictvím lékařského softwaru či webové aplikace na ePortálu ČSSZ, která je bezplatná. Zaměstnavatelům tak mizí povinnost předávat tiskopisy rozhodnutí o DPN, jelikož je sami ošetřující lékaři příslušné OSSZ elektronicky zasílají. Tato eNeschopenka téměř nahradila dosavadní listinnou formu nechopenky, která měla dohromady pět propisovacích dílů. Pozůstal jen tzv. průkaz práce dočasně neschopného pojištěnce, který ošetřující lékař předává vždy v listinné podobě.¹³²

6.4. Změny v roce 2021

Sdělením Ministerstva práce a sociálních věcí č. 436/2020 Sb., se zvyšuje **rozhodný příjem** pro účast na nemocenském pojištění, který od ledna roku 2021 činí 3500 Kč měsíčně. Současně dochází ke zvýšení minimálního vyměřovacího základu pro nemocenské pojištění, a to na 7000 Kč. Vlivem tohoto zvýšení je současná minimální platba pojistného na nemocenské pojištění, s procentní sazbou 2,1 %, výsledných 147 Kč. Splatnost platby pojistného je vždy do posledního dne v kalendářním měsíci, za který se pojistné platí. Výjimkou je pouze měsíc přihlášení se k účasti na nemocenském pojištění, kde je splatnost až do konce následujícího kalendářního měsíce. ČSSZ tak začátkem roku upozornila, aby si OSVČ ve svém vlastním zájmu navýšily částku pojistného na 147 Kč, v opačném případě to povede k bezpodmínečnému zániku účasti na nemocenském pojištění.¹³³ Další změna se týká **redukčních hranic** pro rok 2021, které jsou v souvislosti s jejich pravidelnou valorizací stanoveny sdělením Ministerstva práce

¹³² ČELEDVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA. *Laskavý průvodce po sociálních dávkách*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4410-3. - str. 59

¹³³ Tiskové zprávy 2020. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/-/minimalni-platba-pojistneho-na-nemocenske-pojisteni-bude-od-ledna-cinit-147-kc>

a sociálních věcí následovně. 1. redukční hranice činí 1182 Kč, 2. redukční hranice 1773 Kč a 3. redukční hranice 3545 Kč.¹³⁴

6.4.1. Dopad koronaviru na naši současnou právní úpravu

Počátkem roku 2020 se v čínském městě Wu-chan objevilo virové onemocnění s názvem COVID-19, který se během následujících měsíců rozšířil do zemí po celém světě a vypukla celosvětová pandemie. Vláda ČR musela v boji proti šíření této nákazy učinit řadu rozhodnutí a mnoho celorepublikových opatření, které se projevily nejen v ekonomickém a sociálním hledisku, ale především v životech každého občana. Dne 12. března 2020 vydala „*Usnesení 69/2020 Sb., Usnesení č. 194 o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru, označovaného jako SARS CoV-2 na území ČR na dobu od 14.00 hodin dne 12. března 2020 na dobu 30 dnů.*”¹³⁵ Po vyhlášení nouzového stavu byla učiněna řada s tím souvisejících opatření. Došlo k omezení volného pohybu osob, provozu škol a školských zařízení, byl zakázán maloobchodní prodej některých vyjmenovaných provozoven nebo zavedeno povinné nošení ochranných prostředků dýchacích cest a další. Tento nouzový stav trval na jaře tohoto roku až do 17. května 2020. Dne 5. října 2020 rozhodla vláda o obnovení a znovu vyhlášení nouzového stavu na území České republiky, a to z důvodu zhoršené epidemické situace v souvislosti s výskytem koronaviru SARS-CoV-2.¹³⁶

V souvislosti s plošným uzavíráním škol bylo v říjnu roku 2020 schválené tzv. **krizové ošetřovné**. Rodiče, kteří jsou v tomto důsledku nuceni zůstat se svými dětmi doma, mají nárok na zvýšené ošetřovné ve výši 70 % denního vyměřovacího základu. Současně byla schválena minimální denní částka ve výši 400 Kč. Tato schválená úprava bude platit po celou dobu trvání mimořádného

¹³⁴ Podrobné informace o nemocenském. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/podrobne-informace-o-nemocenskem>

¹³⁵ Usnesení č. 69/2020 Sb., o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru /označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na dobu od 14.00 hodin dne 12. března 2020 na dobu 30 dnů

¹³⁶ Tamtéž.

protiepidemického opatření a po jejich otevření se bude i nadále vyplácet rodičům dětí, kteří nemohou do školy z důvodu nařízené karantény. Zavedení této změny platí zpětně, tj. od vyhlášení nouzového stavu, nejpozději do 30. 6. 2021, nicméně skutečný scénář ukáže až vývoj situace.¹³⁷ Rozpočet nemocenské je tak těmito dílčími kroky výrazněji zatížen než tak, jak tomu bylo v předchozích letech. Důvodem není pouze navýšení ošetřovného, přirozeně vyššího počtu vyplácených dávek, ale také rozšíření okruhu pojistných osob, které si o ni mohou žádat. Jsou jimi:

- rodiče, kteří pečují o dítě mladší deseti let,
- **navíc** také osoby, které pracují na DPP nebo DPČ, pokud odvádí nemocenské pojištění,
- osoby, kteří pečují o nezaopatřené dítě, které se účastní povinné školní docházky, jsou-li na této péči závislé (bez omezení věku),
- osoby, kteří pečují o děti využívající služby stacionářů, jsou-li na této péči závislé (bez omezení věku).¹³⁸

To vše povede k nárustu potenciálních žadatelů a navýšení výdajů ze strany státního rozpočtu jako důsledek koronavirové pandemie a jejího ekonomického dopadu. Z veřejně dostupných údajů České správy sociálního zabezpečení vyplývá, že výdaje za období leden-červen roku 2020, přesáhly příjmy přibližně o 13 miliard korun. Na dávkách nemocenského pojištění se ve stejném období vyplatilo zhruba 30 miliard korun. Současná situace v oblasti nemocenského pojištění, by se z pohledu ministrů, dala označit za tu nejhorší, jaká tu od roku 1993 zatím byla. V tomto ohledu ji nepřispívá ani zrušení karenční doby v roce 2019 s následným snížením pojistného. Výsledný deficit, který tu důsledkem pandemie a s ní spojených okolností vznikne, musí posléze dorovnat stát.

¹³⁷ Krizové ošetřovné. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 15.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/krizove-osetrovne-po-celou-dobu-uzavreni-skola-ve-vysi-70-procent-schvaleno-i-senatem>

¹³⁸ Krizové ošetřovné. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 15.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/krizove-osetrovne-po-celou-dobu-uzavreni-skola-ve-vysi-70-procent-schvaleno-i-senatem>

V roce 2021 bylo důsledkem stagnující až zhoršující se situace nutno přijmout řadu dalších mimořádných opatření při epidemii onemocnění COVID-19. Prvním z nich byl zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19, který za účelem její likvidace nově nařizuje testovat zaměstnance a jiné pracovníky na přítomnost tohoto onemocnění.¹³⁹ Druhým je zákon č. 121/2021 Sb., o mimořádném příspěvku zaměstnanci při nařízené karanténě, kterým se o poskytování tzv. kompenzačního bonusu doplňuje již několikrát zmiňovaná náhrada mdy. *“Zaměstnanci přísluší za každý kalendářní den, nejdéle však po dobu prvních 14 kalendářních dnů trvání nařízené karantény, příspěvek ve výši 370 Kč. Příspěvek vyplácí zaměstnanci zaměstnavatel společně s náhradou příjmu za příslušné období.”*¹⁴⁰ Tento příspěvek je osvobozen od daně z příjmů fyzických osob a nelze ho postihnout ani výkonem rozhodnutí či případnou exekucí. Nárok na něj trvá nejdéle do 30. dubna 2021.¹⁴¹

¹³⁹ Zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů

¹⁴⁰ Zákon č. 121/2021 Sb., o mimořádném příspěvku zaměstnanci při nařízené karanténě - §3

¹⁴¹ Legislativa COVID 19. *akilda* [online]. Copyright © 2008 [cit. 15.03.2021]. Dostupné z: <https://www.akilda.cz/news/legislativa-covid-19/>

7. Organizace a provádění nemocenského pojištění

Organizace a provádění nemocenského pojištění je obsahem části páté, zákona o nemocenském pojištění. Zákon tak souhrnně definuje orgány, které na tomto úseku působí, posléze vymezuje jejich oprávnění a úkoly.

7.1. Orgány nemocenského pojištění

- Ministerstvo práce a sociálních věcí,
- Česká správa sociálního zabezpečení,
- okresní správy sociálního zabezpečení,
- služební orgány - Ministerstvo obrany, Ministerstvo vnitra, Generální ředitelství cel, Generální inspekce bezpečnostních sborů, Vězeňská služba ČR, Bezpečnostní informační služba a Úřad pro zahraniční styky a informace.¹⁴²

Ministerstvo práce a sociálních věcí je ústředním orgánem státní správy ve věcech sociálního zabezpečení, sociální péče a také v pracovněprávní oblasti, zároveň je nejvyšším orgánem ve věcech nemocenského pojištění, kterému však nenáleží skutečné rozhodovací pravomoci. Jeho úkolem je řídit a dohlížet na výkon státní správy v pojištění a kontrolovat, zda jsou prostředky států určené k pojištění účelné a zda se s nimi takto nakládá. Dále reguluje a koordinuje provádění pojištění ve vztahu k České správě sociálního zabezpečení a v tomto smyslu je jejím kontrolním a řídicím orgánem.¹⁴³

Česká správa sociálního zabezpečení je nadřízeným orgánem okresním správám sociálního zabezpečení, a tak na pozici správního úřadu a ve věcech nemocenského pojištění rozhoduje až ve druhém stupni. ČSSZ je metodicky vedena MPSV a v její čele stojí na pozici ústředního ředitele pan Mgr. František

¹⁴² Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §81

¹⁴³ GREGOROVÁ, Zdeňka a Milan GALVAS. *Sociální zabezpečení*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-7239-176-3. - str. 142

Boháček. Mimo rozhodování o odvoláních, které v prvním stupni vydávají orgány OSSZ, také řídí a dohlíží na jejich činnost. Naplňuje cíle, které pochází z koordinačních předpisů EU a mezinárodních smluv v oblasti pojištění. Vede registry zaměstnavatelů a pojištenců, obstarává předepsané tiskopisy, které jsou nutné k uplatnění nároku na dávky nemocenského pojištění a příslušným orgánům i ošetřujícím lékařům je za tímto účelem poté bezplatně poskytuje. Pojištenci jsou k tomu trvale k dispozici i na webových stránkách ČSSZ.¹⁴⁴

Okresním správám sociálního zabezpečení jsou svěřeny hlavní kompetence a z toho důvodu jsou na úseku nemocenského pojištění rozhodujícím orgánem prvního stupně. V případech sporu o účasti na pojištění rozhodují o vzniku, trvání i zániku takového pojištění. Přísluší jim také rozhodování o jednotlivých dávkách od přiznání, možné změny stanovené výše, až po její odnětí. Jsou hlavním a kompetentním orgánem ve věcech její výplaty a vedou k tomu potřebnou evidenci. Dále také kontrolují dodržování režimu dočasně práce neschopného zaměstnance a rozhodují o jeho ukončení.¹⁴⁵

7.2. Role zaměstnavatele v nemocenském pojištění

Postavení a roli zaměstnavatelů lze pro účely nemocenského pojištění rozdělit do tří skupin úkolů, které jsou povinni ze zákona plnit a poskytovat. Faktem je, že práci, kterou zaměstnavatel v souvislosti s plněním úkolů zajišťuje, vyřizuje na své vlastní náklady.

- úkoly oznamovací,
- úkoly evidenční,
- úkoly při přijímání žádostí o dávky.

¹⁴⁴ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 151

¹⁴⁵ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §84

Oznamovací úkoly představují nutné registrace do příslušných registrů, které zaměstnavatel činí pro sebe i své zaměstnance. Při svém vzniku či zániku se přihlašuje nebo odhlašuje z tzv. registru zaměstnavatelů, a to vždy nejdéle do 8 kalendářních dnů. Ve stejné lhůtě také oznamuje den nástupu či skončení pracovního poměru zaměstnance včetně jakýkoliv změn údajů. Veškeré oznamovací úkoly jsou na předepsaném tiskopise. Evidenci zaměstnanců, kteří jsou účastni nemocenského pojištění vede a uchovává zaměstnavatel po dobu nejméně 10 kalendářních roků. Některé informace mohou být z podstaty svého charakteru uchovávány i déle, např. účetní záznamy. Nutné obsahové náležitosti této evidence stanovuje § 95 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění.¹⁴⁶ Zaměstnavatel je jakýmsi zprostředkovatelem mezi zaměstnancem a příslušnou OSSZ, a proto přijímá veškeré žádosti svých zaměstnanců o dávky nemocenského pojištění, jakožto i další doplňující podklady, které jsou nutné pro získání nároku, výplatu dávek i její stanovenou výši. Tyto veškeré dokumenty pak neprodleně předává OSSZ, která je v daném případě příslušná.¹⁴⁷

Dále je povinen sdělovat ošetřujícímu lékaři či příslušnému orgánu nemocenského pojištění informace o poskytovateli pracovnělékařských služeb a také informace o příslušném pracovním zařazení, s tím spojenou náplní práce a pracovních podmínkách dočasně práce neschopného zaměstnance. Od ošetřujícího lékaře může vyžadovat informaci o aktuálním místě pobytu zaměstnance, o rozsahu a době povolených vycházek. Má zákonem povolené iniciování kontroly existence důvodnosti dočasné pracovní neschopnosti a kontroly dodržování tohoto režimu, a to vždy prostřednictvím příslušného orgánu nemocenského pojištění. Uloží-li mu okresní správa sociálního zabezpečení opatření k nápravě, je jeho povinností jej splnit.¹⁴⁸

¹⁴⁶ SPIRIT, Michal. *Pracovní právo a právo sociálního zabezpečení v ČR*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-189-2. - str. 338

¹⁴⁷ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění

¹⁴⁸ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §62

7.3. Povinnosti zaměstnance v nemocenském pojištění

V rámci široké úpravy nemocenského pojištění je i okruh povinností zaměstnanců podrobný a zejména ke každé, jednotlivé dávce odlišný. Toto dělení bychom mohli rozlišit přes výchozí povinnosti pojištěnců vymezené ustanovením §103 zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, přes povinnosti, které se vážou ke dni nástupu do zaměstnání, jakožto okamžik vzniku účasti nemocenského pojištění. Fakticky tak mohou přesahovat do jiných systémů, a to nejen v rámci sociálního zabezpečení. Příznačným příkladem je například oznámení pojišťovny, u které je daný zaměstnanec v době nástupu do zaměstnání pojištěn.¹⁴⁹

Pro účely nemocenského pojištění jsou však v zákoně č. 187/2006. Sb. vymezeny **primární povinnosti pojištěnců**, které jsou pro systém tohoto pojištění jako celku podstatné. Pojištěnec musí prokazovat skutečnosti, které jsou podkladem založení účasti na pojištění a rozhodování o dávce, předkládat potřebné doklady, vysvětlení a údaje a poskytovat potřebnou součinnost při sdělování osobních údajů, nezbytných k vedení evidence o zaměstnancích. Je povinen ihned oznamovat veškerá fakta, která mohou měnit či rušit nárok na dávku a vyzve-li ho orgán nemocenského pojištění k potvrzení některých skutečností, je takto vyzvaný pojištěnec povinen do 8 kalendářních dnů vyhovět. Jedná-li se o zaměstnání, které bylo dohodnuto pouze na dobu dovolené z jiného zaměstnání či v rámci školních prázdnin, je jeho povinností řádně obeznámit svého zaměstnavatele.¹⁵⁰

Zákon dále člení povinnosti pojištěnců, kteří jsou a vystupují jako **osoby samostatně výdělečně činné** a ukládá jim prvotní povinnost v podobě podání dobrovolné přihlášky k pojištění, vždy na předepsaném tiskopisu. Dále jsou povinni poskytnout potřebnou součinnost OSSZ při sdělování osobních údajů nezbytných k vedení evidence o pojištěncích, eventuelně doložit nutné doklady. Jsou povinni dostavit se do příslušného sídla OSSZ se záměrem překontrolování

¹⁴⁹ Zákon. č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, v platném znění - §10

¹⁵⁰ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §103

plnění těchto a dalších povinností a informovat ji v případech, kdy je OSVČ současně zaměstnána či provozuje samostatně výdělečnou činnost v cizině, a to do 8 kalendářních dnů.¹⁵¹

Povinnosti dočasně práce neschopného pojištěnce

Dočasná pracovní neschopnost je zákonodárcem uznávaná sociální událost, která má na pojištěnce převážně nepříznivé dopady. Této problematice se pro účely nároku na dávku věnuje část čtvrtá zákona o nemocenském pojištění a stanovuje povinnosti, které je osoba, nacházející se v takovém dočasném stavu, bez výjimek a po celou dobu povinna dodržovat. Kontrolu těchto plnění uskutečňuje zejména kompetentní OSSZ, případně PSSZ či MSSZ a v prvních 14 dnech i zaměstnavatel. Shledá-li orgán nedodržování povinností, jejich nerespektování, popřípadě neumožnění potřebné kooperace při výkonu takové prohlídky, může mu být dávka nemocenské dočasně ponížena i plně odebrána, a to nanejvýš na 100 kalendářních dnů ode dne takového porušení. V některých případech, například při uvedení neexistující adresy, se tak zaměstnanec svým jednáním dopouští přestupku ve smyslu § 127 zákona o nemocenském pojištění, a může mu být uložena pokuta až do výše 20 000,- Kč. Obdobným způsobem může v prvních 14 kalendářních dnech postupovat i zaměstnavatel a nastane-li situace závažného porušování režimu v době dočasné pracovní neschopnosti nějakého zaměstnance, jedná se o jednu ze zákonných možností rozvázání pracovního poměru zaměstnance, a to pro zvlášť hrubé porušení pracovní kázně.¹⁵²

Dočasně práce neschopný pojištěnec musí plně respektovat režim, ve kterém se nachází a poskytnout přiměřenou součinnost při informování ošetřujícího lékaře o vykonávané pojištěné činnosti zaměstnavateli, a především místě svého pobytu a v případech změny s tímto spojené musí předem žádat o povolení. Je-li pojištěnec OSVČ či zahraničním zaměstnancem, sděluje i tuto informaci. Posléze neprodleně informuje svého zaměstnavatele o vzniku

¹⁵¹ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §104

¹⁵² Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, v platném znění - §52, §192

rozhodnutí dočasně práce neschopného, včetně identifikátoru rozhodnutí, rozsahu sjednaných vycházek a předpokládané době trvání. Za účelem posouzení zdravotního stavu a zhodnocení jeho dočasně práce neschopného režimu k lékaři soustavně dochází, a to i na výzvu orgánu nemocenského pojištění. Principiální povinností pojištěnce je zdržovat se v místě svého pobytu s výjimkou vycházek, o kterých je OSSZ i zaměstnavatel potřebně informován. Dále musí poskytnout potřebnou kooperaci k výkonu kontroly příslušným orgánem či zaměstnavatelem. Pro její účely musí dostatečně označit místo svého pobytu a při jejím výkonu osvědčit svou totožnost spolu s rozhodnutím o dočasné pracovní neschopnosti. Nastanou-li vážné okolnosti, pro které se nenachází v místě svého pobytu, nejpozději do druhého dne vyrozumí příslušný orgán či svého zaměstnavatele a řádně opodstatní důvody své nepřítomnosti.¹⁵³

¹⁵³ Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, v platném znění - §192

8. Uplatňování nároku a výplata dávek

8.1. Příslušnost k výplatě dávek

K výpočtu a výplatě jednotlivých dávek byli do konce roku 2008 příslušní zaměstnavatelé, kteří zaměstnávali více než 25 zaměstnanců, tzv. velké organizace, od ledna 2009 se toto členění zrušilo a zavedl se jednotný pojem zaměstnavatel. Současná právní úprava vymezuje možnost výplaty dávek nemocenského pojištění prostřednictvím:

- „*okresní správy sociálního zabezpečení, jde-li o zaměstnané osoby a osoby samostatně výdělečně činné,*
- *příslušných služebních útvarů, jde-li o příslušníky,*
- *věznic a ústavů pro výkon zabezpečovací detence, jde-li o odsouzené osoby.*”¹⁵⁴

Pro výplatu dávky, která náleží zaměstnanci, bude místní příslušnost OSSZ určena dle sídla jeho zaměstnavatele, pokud je toto sídlo zároveň shodné i s místem mzdové účtárny nebo pokud ji vůbec nemá. Nachází-li se sídlo mzdové účtárny jinde, bude se místní příslušnost OSSZ řídit místem mzdové účtárny. Pro výplatu dávky OSVČ nebo zahraničním zaměstnancům se příslušná OSSZ určuje dle místa trvalého pobytu či místa podnikání.

Neopominutelnou povinností zaměstnavatele je přitom přijímat veškeré žádosti a dokumentaci potřebnou pro stanovení nároku na dávku a její výplatu a bez zbytečných průtahů jej předávat příslušné OSSZ na předepsaném tiskopisu. Nastanou-li okolnosti, které mohou mít vliv na dávky a jejich výplatu, jeho povinností je příslušnou OSSZ vždy neprodleně informovat. Ve chvíli, kdy je OSSZ doručen doklad obsahující veškeré náležitosti nároku na výplatu dávky, případně další dokumenty, dávku posléze vyplatí, a to prostřednictvím účtu

¹⁵⁴ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §108

vedeného Českou správou sociálního zabezpečení nejpozději do jednoho měsíce.¹⁵⁵

8.2. Podmínky nároku

Zákon o nemocenském pojištění diferencuje pojmy nároku na dávky a nároku na výplatu dávky jako dvě elementární podmínky nezbytné pro získání jakékoliv dávky nemocenského pojištění.

Podmínky nároku na dávky

Obecnou a zcela základní podmínkou nároku na dávku nemocenského pojištění je být nemocensky pojištěn. Obsah ustanovení § 14, odst. 1 zákona č. 187/2006 Sb., tuto podmínku dále provádí a zní: „*Nárok na dávku vzniká, jestliže podmínky pro vznik nároku na dávku byly splněny již v době pojištění.*” Tento zásadní princip je do jisté míry redukován existencí tzv. ochranné lhůty, která chrání určité období po zániku nemocenského pojištění v případě vzniku pojištěné sociální události.¹⁵⁶

V případě výkonu více zaměstnání současně jsou tyto případy zákonem specificky upraveny, aby například nemohlo dojít k situaci nárokování si totožné dávky ve stejném časovém intervalu vícekrát. „*V případě souběhu pojištění se podmínky pro vznik nároku na dávku posuzují v každém pojištění samostatně. Je-li nárok na tutéž dávku, s výjimkou vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství, současně z více pojištění, náleží dávka ze všech pojištění jen jednou.*”¹⁵⁷

¹⁵⁵ Uplatňování nároku a výplata dávek nemocenského pojištění. *Česká práva sociálního zabezpečení* [online]. Copyright © [cit. 28.01.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/uplatnovani-naroku-a-vyplata-davek-nemocenskeho-pojisteni>

¹⁵⁶ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6. - str. 160

¹⁵⁷ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §14

Podmínky nároku na výplatu dávky

Význam tohoto pojmu je od předchozího nároku na dávky zákonem diferencován a hovoříme o něm tehdy, jsou-li dle zákona o nemocenském pojištění splněny následující podmínky. Splnění podmínek pro nárok na ni, uplatnění nároku na dávku a splnění podmínky pro její výplatu. Hlavním předpokladem přitom zůstává včasné a řádné uplatnění nároku na výplatu na dávky, většinou předepsaným tiskopisem, který zaměstnanec předává svému zaměstnavateli a OSVČ či zahraniční zaměstnanci tomu odpovídající OSSZ. Nárok na výplatu dávky zaniká uplynutím tří let ode dne, za který dávka či její část náleží. Tato lhůta neplyne však po dobu, kdy probíhá řízení o dávce a také po dobu, kdy fyzické osobě nebyl ustanoven opatrovník, ačkoliv ho mít měla.¹⁵⁸

Zákon upravuje situace, kdy z jednoho pojištění vzniká nárok na výplatu více dávek současně a označuje jej jako tzv. **souběh nároků**. V praxi jsou tyto případy relativně běžné, a tak pro jejich řešení stanovuje následnou hierarchii.

- na “pomyslném vrcholu” a s předností před výplatou ostatních dávek stojí nárok na výplatu peněžité pomoci v mateřství,
- „nárok na výplatu otcovské poporodní péče má přednost před nárokem na výplatu nemocenského, ošetřovného i dlouhodobého ošetřovného,
- nárok na výplatu dlouhodobého ošetřovného má přednost před nárokem na výplatu nemocenského a ošetřovného,
- nárok na výplatu nemocenského má přednost před nárokem na výplatu ošetřovného.”¹⁵⁹

Dávky nemocenského pojištění nahrazují ztrátu příjmů, a proto nárok na jejich výplatu nelze postoupit ani dát do jakékoliv formy zástavy, pojištěnec má však možnost se jej písemným prohlášením a v případech, kdy dávka doposud nebyla vyplacena nebo zatížena žádnými srážkami dle správního či soudního rozhodnutí, vzdát. Vzdání se nároku na výplatu dávky může pojištěnec uplatnit na

¹⁵⁸ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 149

¹⁵⁹ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §48

dávku nemocenského, peněžité pomoci v mateřství, otcovské, ošetřovného a dlouhodobého ošetřovného vždy u plátce dávky. Pojištěnka, která dítě porodila se může vzdát nároku na výplatu peněžité pomoci v mateřství nejdříve po 14 týdnech uplynuté podpůrné doby, avšak ne v období prvních šesti týdnů ode dne porodu. Po vzdání se nároku na výplatu již nelze výplatu dávky obnovit.

Zemře-li pojištěnec, kterému náležející nárok doposud nebyl vyplacen, nestává se předmětem dědictví, ale přechází v této nevyplacené výši na manžela/manželku, děti a rodiče, jestliže žili s pojištěncem v době jeho smrti v domácnosti, a to v tomto pořadí. Pouze v případě, že nejsou osoby, na které by nárok na výplatu dávky mohl přejít nebo žil-li pojištěnec v době své smrti zcela sám, stane se tento nárok předmětem dědictví.¹⁶⁰

8.3. Výše a výpočet dávek

Výše jednotlivých dávek nemocenského pojištění se stanovuje z denních vyměřovacích základů, a to tím, že se započitatelný příjem zúčtovaný zaměstnanci v rozhodném období vydělí počtem kalendářních dnů připadajících na toto rozhodné období, které se sníží o tzv. vyloučené dny. Vyloučenými dny jsou kalendářní dny omluvené nepřítomnosti, za které zaměstnanci nenáleží náhrada příjmu, dny dočasné pracovní neschopnosti nebo karantény, v nichž mu náhrada mzdy v prvních 14 dnech příslušela a také dny, po které byla vyplácena nějaká z dávek systému nemocenského pojištění. U OSVČ je příslušným vyměřovacím základem úhrn měsíčním základů v rozhodném období, z nichž bylo pojistné na nemocenské pojištění řádně odvedeno. Kalendářní měsíce, ve kterých OSVČ nebyla účastna nemocenského pojištění či neplatila stanovené pojistné, jsou z rozhodného období vyloučeny. Denní vyměřovací základ je poté u obou skupin pojištěnců zaokrouhlen s přesností na 2 desetinná místa.¹⁶¹

¹⁶⁰ TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6.- str. 162

¹⁶¹ Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §18, odst. 1

„**Rozhodné období** je období 12 kalendářních měsíců před kalendářním měsícem, ve kterém vznikla sociální událost.”¹⁶² V minulosti byla délka rozhodného období stanovena jedním kalendářním čtvrtletím, s účinností od roku 2004 byla prodloužena a až do současnosti zachována.¹⁶³

Takto vypočtený průměrný denní příjem se poté upravuje tzv. **redukčními hranicemi** na denní vyměřovací základ, jejichž výše jsou vyhlášovány příslušným sdělením Ministerstva práce a sociálních věcí, platná vždy od 1. ledna kalendářního roku. Smyslem redukčních hranic je „zastropovat výši dávek nemocenského pojištění, a tím aplikovat zásadu příjmové solidarity”¹⁶⁴, byly zavedeny již v roce 1999, a to současně s jejich pravidelnou valorizací. V následující tabulce jsou porovnány redukční hranice v letech 2018 až 2021.

Rok	2018	2019	2020	2021
1. redukční hranice	1000 Kč	1090 Kč	1162 Kč	1182 Kč
2. redukční hranice	1499 Kč	1635 Kč	1742 Kč	1773 Kč
3. redukční hranice	2998 Kč	3270 Kč	3484 Kč	3545 Kč

Tabulka č. 4 Výše redukčních hranic v letech 2018 až 2021 (vlastní zpracování na základě údajů obsažených ve sděleních Ministerstva práce a sociálních věcí)

Do první redukční hranice se do částky 1182 Kč započítává 90 % denního vyměřovacího základu u dávek nemocenského, ošetřovného a dlouhodobého ošetřovného. U dávek peněžité pomoci v mateřství, otcovské a vyrovnávacího příspěvku v těhotenství a mateřství se započítává celých 100 %. Z částky mezi

¹⁶² Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění - §18, odst. 3

¹⁶³ Legislativní úprava nemocenského pojištění. Český statistický úřad [online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/46002394/26000417p2k2.pdf/df5c3a01-0fa1-421f-9f97-d249e389b6ec?version=L1>

¹⁶⁴ KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0. - str. 140

1182 Kč a 1773 Kč se započítává 60 %, z částky mezi 1773 Kč a 3545 Kč se započítává 30 %. K částce nad 3545 Kč se nepřihlíží.¹⁶⁵

¹⁶⁵ KOSTADINOVÁ, Ilona. *Právo sociálního zabezpečení (od roku 1990)*, *Encyklopedie českých právních dějin, VII. svazek Právo pra-Prob.* Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici Ostrava: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7380-648-4. - str. 327

9. Nemocenské pojištění ve Slovenské republice

Ve Slovenské republice je nemocenské pojištění upraveno komplexním zákonem č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, který současně s touto oblastí upravuje i důchodové pojištění, úrazové pojištění, garanční pojištění a pojištění v nezaměstnanosti. Nemocenské pojištění slouží, obdobně jako v ČR, k finančnímu zajištění osob v případě ztráty nebo snížení příjmu z výdělečné činnosti důsledkem různých sociálních událostí, kterými jsou dočasná pracovní neschopnost, potřeba ošetřování, těhotenství a mateřství.¹⁶⁶

Z nemocenského pojištění se poskytují celkem čtyři následující dávky:

- nemocenské,
- ošetřovné,
- vyrovnávací dávka,
- mateřské.¹⁶⁷

System je financován z vybraného pojistného na nemocenské pojištění. Výběr a výši tohoto pojistného upravuje zákon č. 461/2003 Z. Z., o sociálnom poistení. Do roku 2004 byl upraven zákonem č. 274/1994 Z.z., o Sociálnej poisťovni, který byl nabytím účinnosti zákona o sociálnom poistení zrušen. Ústředním orgánem je Sociální poisťovna. Příspěvky na nemocenské pojištění odvádějí zaměstnanci, zaměstnavatelé, OSVČ a dobrovolně pojištěné osoby, přičemž za zaměstnance platí tento příspěvek zaměstnavatel, a to formou srážky ze mzdy.¹⁶⁸

Sazba pojistného na nemocenské pojištění je u jednotlivých skupin pojištěnců odlišná, u zaměstnance a zaměstnavatele činí 1,4 % z vyměřovacího

¹⁶⁶ Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, v platném znění - §2

¹⁶⁷ Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, v platném znění - §13, odst. 1

¹⁶⁸ Sociální zabezpečení na Slovensku. *Evropská komise* [online]. Copyright ©v [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Slovakia_cs.pdf - str. 8

základu a u OSVČ a dobrovolně pojištěných osob 4,4 % z vyměřovacího základu.¹⁶⁹

Základní prameny práva nemocenského pojištění

- zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálním pojištění, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 311/2001 Z. z., Zákonník práce, ve znění pozdějších předpisů,
- zákon č. 462/2003 Z. z. o náhradě příjmu při dočasné pracovní neschopnosti zaměstnance, ve znění pozdějších předpisů.

9.1. Účast na nemocenském pojištění

Dle Ministerstva práce, sociálních věcí a rodiny SR se nemocensky pojištěné osoby na Slovensku člení, obdobně jako v ČR, na povinné a dobrovolné. Povinně nemocensky pojištění jsou zaměstnanci, jejichž vymezení je obsahem ustanovení § 4 zákona č. 461/2003 Z.z., o sociálním poistení a osoby samostatně výdělečně činné, pokud je příjem z podnikání vyšší než 12násobek stanoveného vyměřovacího základu, tj. 50 % průměrné mzdy v národním hospodářství Slovenské republiky, který dva roky předchází kalendářnímu roku, za který se platí pojistné. Dobrovolně pojištěnou osobou může být fyzická osoba po dovršení 16 let věku, která má na území Slovenské republiky trvalý pobyt, současně nemá přiznán starobní či invalidní důchod, není poživatelem invalidního důchodu po dovršení důchodového věku a je dobrovolně důchodově pojištěna. Možnost dobrovolného pojištění nejčastěji využívají živnostníci s nižšími příjmy, jelikož si tím umožní čerpat jednotlivé dávky systému.¹⁷⁰

Nárok na dávku nemocenského pojištění vzniká, pokud pojištěnec během trvání nemocenského pojištění nebo ochranné lhůty splní podmínky pro vznik takové dávky a současně nemá příjem, který se považuje za vyměřovací základ. Povinně nemocensky pojištěná OSVČ a dobrovolně nemocensky pojištěná osoba

¹⁶⁹ Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálním poistení, v platném znění - §130

¹⁷⁰ Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálním poistení, v platném znění - §14

jsou navíc povinny zaplatit pojistné na nemocenské pojištění. OSVČ nejpozději v poslední den v měsíci, ve kterém vznikla sociální událost a dobrovolně pojištěná osoba do konce kalendářního měsíce předcházející měsíci, ve kterém vznikla sociální událost. Tato podmínka se považuje za splněnou, je-li částka dlužného pojistného v úhrnu nižší než 5 eur.¹⁷¹

Obecně činí ochranná lhůta na Slovensku 7 kalendářních dní a poměrně se zkracuje tomu, kdo je pojištěn nižší počet dnů. Jedná-li se o ženu, jejíž nemocenské pojištění zaniklo v období těhotenství, ochranná lhůta je 180 kalendářních dnů ode dne zániku tohoto pojištění. Zákon navíc umožňuje sčítání ochranných lhůt v případech, není-li jejich výsledný součet vyšší než 7 dní. Vznikne-li účast na pojištění v době ochranné lhůty, připočte se tato nová ochranná lhůta k nevyčerpané ochranné lhůtě z předchozího pojištění. Ochranná lhůta končí uplynutím, dnem vzniku nemocenského pojištění nebo nároku na výplatu starobního, předčasného starobního nebo invalidního důchodu.¹⁷²

9.2. Dávky nemocenského pojištění

Nemocenské se poskytuje pojištěnci, který byl vlivem nemoci či úrazu uznán dočasně práce neschopným nebo mu byla nařízena izolace či jiné karanténní opatření. Osoby dobrovolně pojištěné si jej mohou nárokovat pouze, pokud splnily podmínku účasti alespoň 270 dní na tomto pojištění, a to v poslední dvou letech před vznikem sociální události. Zaměstnancům vzniká nárok na nemocenské od 11. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti, prvních 10. kalendářních dnů poskytuje hmotné zabezpečení zaměstnavatel. OSVČ, dobrovolně pojištěné osobě a zaměstnancům v ochranné lhůtě vzniká již od 1. kalendářního dne dočasné pracovní neschopnosti.¹⁷³

¹⁷¹ Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, v platném znění - §30, 31

¹⁷² Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, v platném znění - §32

¹⁷³ LACKO, Miloš. *Sociálnopoisťovacie právne vzťahy*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-107-6. - str. 96

Podpůrčí doba činí 52 týdnů od vzniku dočasné pracovní neschopnosti a nezapočítávají se do ní dny nařízeného karanténního opatření. Výše dávky se určuje z denního vyměřovacího základu, první tři dny činí 25 %, od 4. kalendářního dne činí 55 % denního vyměřovacího základu.¹⁷⁴

Moderní systém eNeschopenek, u nás zavedený v roce 2020, na Slovensku není. Pro nárok na přiznání nemocenské se používá pětidílný tiskopis s názvem potvrzení o dočasné pracovní neschopnosti, který práce neschopný zaměstnanec předává svému zaměstnavateli. Zaměstnavatel jej uplynutím 10 kalendářních dnů a v případě stálého trvání DPN, předává příslušné pobočce Sociální pojišťovny.¹⁷⁵

Nárok na nemocenské nevzniká, pokud soud pravomocně odsoudil zaměstnance za úmyslný trestný čin, v důsledku kterého se stal DPN. Zaniká v případech, kdy má těhotná pojištěnka nárok na mateřské či dnem porušení léčebného režimu, a to s ohledem na ustanovení § 38 zákona č. 461/2003 Z.z., o sociálním poistení. Uvede-li se pojištěnec následkem požití alkoholu či jiných návykových látek do stavu DPN, částka nemocenského a náhrady příjmu se mu o polovinu krátí.¹⁷⁶

Ošetřovné náleží pojištěnci, který poskytuje osobní a celodenní péči o nemocné dítě, manžela/manželku, rodiče, rodiče manžela/manželky nebo o dítě, které nedovršilo 11 let, případně 18 let, jde-li o dítě s dlouhodobým nepříznivým zdravotním stavem, pokud mu byla nařízena karanténa, zavřelo se školní či předškolní zařízení nebo fyzická osoba, která o dítě jinak pečuje onemocněla, je v izolaci nebo byla hospitalizována ve zdravotnickém zařízení. Nárok na dávku mají osoby povinně pojištěné a osoba dobrovolně pojištěná jen v případě, byla-li v posledních dvou letech před vznikem této potřeby alespoň 270 dní řádně pojištěna. Dítětem se dle obsahu ustanovení § 39, odst. 3 zákona č. 461/2003 Z.z.,

¹⁷⁴ LACKO, Miloš. *Dočasná pracovní neschopnost zaměstnanca*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-366-7. - str. 44

¹⁷⁵ LACKO, Miloš. *Dočasná pracovní neschopnost zaměstnanca*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-366-7. - str. 45

¹⁷⁶ LACKO, Miloš. *Dočasná pracovní neschopnost zaměstnanca*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-366-7. - str. 45

o sociálnom poistení, rozumí vlastní či osvojené dítě pojištěnce nebo manžela a dítě, které bylo svěřeno do péče nahrazující péči rodičů. Zákon nerozlišuje, zda se jedná o péči jednoho nebo více dětí, dávka se vyplácí jen jednou a jednomu z pojištěnců.¹⁷⁷

Ošetrovné se poskytuje za každý kalendářní den potřeby této péče a činí 55 % denního vyměřovacího základu. Zaniká dnem ukončení této potřeby, nejpozději však 10. kalendářním dnem. Nárok na výplatu nevzniká za dny, ve kterých se pojištěnci vyplácí náhrada příjmu při dočasné pracovní neschopnosti, dávka mateřské či nemocenské a za dny, kdy pojištěnec pro dočasnou pracovní neschopnost nevykonává funkci soudce Ústavního soudu SR, ale náleží mu náhrada platu dle příslušného zvláštního předpisu.¹⁷⁸

Vyrovňovací dávka se poskytuje zaměstnankyni, která je z důvodu těhotenství přeřazena na práci jinou a bez svého zavinění dosahuje nižšího příjmu, než jaký měla dřív. Dle zákona č. 461/2003 Z. Z., o sociálnom poistení, se za toto přeřazení považuje i snížení současného výkonu práce, osvobození od vykonávání některých pracovních činností včetně osvobození od výkonu nočních prací, a to z důvodu zákazu těchto prací těhotným ženám a matkám do konce devátého měsíce po porodu.¹⁷⁹ Výčet zakázaných prací je stanoven zákonem č. 311/2001 Z. z., zákonníkem práce nebo příslušným lékařským posudkem.¹⁸⁰

Dávka se poskytuje za kalendářní měsíc, a to i v případech vzniku či zániku přeřazení v jeho průběhu. Během těhotenství se poskytuje nejpozději do dne nástupu na mateřskou dovolenou a po jejím skončení nejdéle do konce devátého měsíce po porodu. Výše vyrovnávací dávky je pro zaměstnance (a OSVČ a dobrovolně pojištěné, kteří současně vykonávali práci jinou) stanovena 55 % z rozdílu mezi měsíčním vyměřovacím základem před a po tomto

¹⁷⁷ Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, v platném znění - §39

¹⁷⁸ LACKO, Miloš. *Sociálnopoisťovacie právne vzťahy*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-107-6. - str.104

¹⁷⁹ Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, v platném znění - §44

¹⁸⁰ Zákon č. 311/2001 Z.z., Zákonník práce, v platném znění

přeřazení. OSVČ a dobrovolně pojištěné osoby, kteří jinou práci nevykonávali činí 55 % z rozdílu mezi poměrnou částkou měsíčního vyměřovacího základu a vyměřovacím základem, z něhož aktuálně platí pojistné. Měsíční vyměřovací základ je 30,4167násobek denního vyměřovacího základu a zaokrouhuje se na celá eura nahoru.¹⁸¹

Mateřská se poskytuje těhotné pojištěnce či pojištěnce pečující o své narozené dítě, pokud byla v posledních dvou letech účastna nemocenského pojištění alespoň 270 dní. Nárok na dávku vzniká od počátku šestého týdne před očekávaným dnem porodu, avšak nejdříve od počátku osmého týdne před tímto dnem, porodí-li dříve, pak je to dnem takového porodu. Zaniká uplynutím 34. týdne ode dne, kdy nárok na dávku mateřské vznikl. Pojištěnce, která současně porodí více než dvě děti, zaniká uplynutím 43. týdne, stará-li se alespoň o dvě z nich a osamělé pojištěnce zaniká uplynutím 37. týdne. Narodí-li se dítě mrtvé, zaniká uplynutím 14. týdne a zemře-li dítě během trvání nároku, má nárok na mateřskou do konce 2. týdne ode dne smrti dítěte, nejdéle však do konce 34. týdne ode dne vzniku nároku. Celková doba trvání nároku nesmí být kratší než 14 týdnů a současně nesmí zaniknout před uplynutím šesti týdnů ode dne porodu.¹⁸²

Jiný pojištěnec, který převzal dítě do péče nahrazující péči rodičů, má nárok na mateřskou ode dne převzetí po dobu 28 týdnů. Osamělý jiný pojištěnec má tento nárok po dobu 31 týdnů ode dne převzetí. Pokud by jiný pojištěnec převzal do péče dvě a více dětí současně a alespoň o dvě z nich staral, má nárok na mateřskou po dobu 37 týdnů ode dne převzetí. Jiným pojištěncem rozumíme otce dítěte v případech, kdy matka o dítě důsledkem svého zdravotního stavu, který trvá déle než jeden měsíc, nemůže či nesmí pečovat (současně nepobírá mateřské či rodičovský příspěvek, s výjimkou, kdy ji bylo dítě svěřeno rozhodnutím soudu), kdy se s matkou dítěte dohodl (nejdříve po uplynutí šesti týdnů ode dne porodu, současně matka nepobírá mateřské ani rodičovský

¹⁸¹ LACKO, Miloš. *Ochranná funkcia sociálneho zabezpečenia*. Trnava: Typi universitatis tyrnaviensis, 2013. ISBN 978-80-8082-750-2. - str. 86

¹⁸² ACKO, Miloš. *Sociálnopoišťovacie právne vzťahy*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-107-6. - str. 106

příspěvek) či matka dítěte zemřela. Dále jim může být manžel matky dítěte, manželka otce dítěte a fyzická osoba, jestliže pečuje o dítě na základě rozhodnutí příslušného soudu. Osoba, představující jiného pojištěnce má nárok na mateřskou jen, byla-li nemocensky pojištěna alespoň 270 dní před tímto převzetím. Nárok může uplatňovat nejdéle do tří let věku dítěte. Mateřská se poskytuje za kalendářní dny a činí 75 % denního vyměřovacího základu nebo pravděpodobného vyměřovacího základu.¹⁸³

9.3. Komparace nemocenského pojištění v ČR a Slovensku

Nemocenské pojištění v České a Slovenské republice jsou dva velice obdobné systémy. I přes to, že se rozlišují v počtu poskytovaných dávek, obsah a účel těch totožných je téměř analogický. Na Slovensku chybí dávka otcovské poporodní péče a dlouhodobé ošetřovné, což jsou na území České republiky dávky poněkud “čerstvé”, jejich zavedení přišlo až v roce 2018.

Úprava nemocenského pojištění je v České republice stanovena zákonem č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, přičemž sazby pojistného jsou upraveny zákonem jiným. Na Slovensku je zákon č. 461/2003 Z.z., o sociálnom poistení tím, který zahrnuje jak komplexní úpravu nemocenského pojištění, tak i celou problematiku sociálního pojištění, jejíž součástí je i část týkající se pojistného na sociální zabezpečení.

Rozdíl je v povinné a dobrovolné účasti na nemocenském pojištění. Zatímco v České republice jsou povinně pojištěni pouze zaměstnanci, na Slovensku k nim patří i osoby samostatně výdělečně činné, které mají příjem z podnikání vyšší než 12násobek stanoveného vyměřovacího základu. Dobrovolnou účast na pojištění mají v České republice OSVČ a zahraniční zaměstnanci, na Slovensku fyzické osoby po dovršení 16 let věku, které mají na území Slovenské republiky trvalý pobyt a současně splněné další specifické podmínky.

¹⁸³ Zákon č. 461/2003 Z. z., o sociálnom poistení, v platném znění - § 49 a násl.

Největší odlišnosti představuje dávka nemocenské, která byla v obou státech jednou z prvních zavedených. Konkrétní přehled všech stanovených rozdílů znázorňuje následující tabulka.

	ČR	SR
Právní úprava	zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění	zákon č. 274/1994 Z.z., o Sociálnej poisťovni
Rozhodné období	zpravidla 12 kalendářních měsíců před měsícem, ve kterém pracovní neschopnost vznikla	zpravidla kalendářní rok před rokem, ve kterém pracovní neschopnost vznikla
Čekací doba	stanovena u OSVČ a zahraničních zaměstnanců	stanovena u dobrovolně nemocensky pojištěných osob
Délka čekací doby	doba účasti alespoň 3 měsíce bezprostředně předcházející dni vzniku DPN	doba účasti alespoň 270 dní v posledních 2 letech
Podpůrčí doba	Od 15. dne po dobu max. 380 kalendářních dní (s možností prodloužení o 350 kalendářních dní)	Od 11. dne po dobu max. 52 týdnů
Výše nemocenské	stanovena z denního vyměřovacího základu	stanovena z denního vyměřovacího základu
Stanovená výše	do 30. dne činí 60 % od 31. do 60. dne 66 % od 61. dne 72 % 100 % v zákonem stanovených případech	1. až 3. den činí 25 % od 4. dne činí 55 %
Redukční hranice	3 redukční hranice	žádné
Karenční doba	v červenci 2019 zrušena	nebyla zavedena
eNeschopenka	v lednu 2020 zavedena	nebyla zavedena, používá se pětidílný tiskopis

Tabulka č. 5 Porovnání dávky nemocenské v České a Slovenské republice (vlastní zpracování)

Rozlišuje se jak stanovenou výší, podpůrčí dobou, tak i dnem, od kterého se po hmotném zabezpečení ze strany zaměstnavatele, poskytuje. V České republice počíná běžet 15. kalendářním dnem dočasné pracovní neschopnosti či nařízené karantény, na Slovensku již jejím 11. dnem. V obou státech je poskytována náhrada mzdy, která je na Slovensku zavedena již od roku 2004, v České republice až od roku 2009. Pro systém jejího poskytování byl na Slovensku

vytvořen samostatný zákon č. 462/2003 Z. z., o náhradě příjmu při dočasné pracovní neschopnosti zaměstnance, v České republice se postupuje dle zákoníku práce. Základní podpůrní doba je téměř totožná, avšak slovenská právní úprava se nijak nezmiňuje o možnosti jejího prodloužení. V obou státech se výše nemocenského stanovuje z denních vyměřovacích základů. Zatímco v České republice je její procentní sazba v rozmezí od 60 % do 100 %, na Slovensku dosahuje nanejvýš 55 % denního vyměřovacího základu a po dobu prvních tří dnů pouhých 25 %.

System ošetrovneho je v obou státech prakticky stejný, v České republice je jeho stanovená výše o 5 % vyšší a podpůrní doba o 1 den kratší. Právní úprava Slovenské republiky však nezmiňuje situace, kdy je potřeba celodenní péče o druhé delší jak 10. kalendářních dní, tato dávka je jednou z těch, která na Slovensku chybí. Za menší odlišnost by se dal označit název dávky “peněžité pomoci v mateřství”, která je na Slovensku označována jako dávka “mateřské”. Rozdíly u této dávky jsou jak ve stanovené výši, tak i podpůrní době, která je na Slovensku v některých případech až o šest týdnů delší. V České republice činí 70 % denního vyměřovacího základu, na Slovensku o 5 % více.

10. Zhodnocení celkové podoby platné právní úpravy co do dopadů změn na okruhy pojistných osob u nás

10.1. Změna v okruhu pojistných osob

Právní úprava před rokem 2009 rozlišovala následující okruhy pojistných osob jako tři relativně samostatné systémy. Z toho důvodu je klíčovým mezníkem zavedení zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, který problematiku předchozí úpravy do značné míry napravil. Zavedl **jednotný systém pro všechny pojištěnce**, a to

- nemocenské pojištění zaměstnanců, pod které subsumuje velké množství osob, jejichž taxativní výčet nalezneme v ustanovení § 5 tohoto zákona,
- nemocenské pojištění OSVČ.

V průběhu vývoje se pod zákonodárcem zakotvenou skupinu zaměstnanců podřazovaly některé nové okruhy pojistných osob. Významným bylo zejména rozšíření o zaměstnance činné na základě DPP, společníky a jednatelé s.r.o., komanditisty komanditní společnosti a další. Současně došlo k vyřazení pojištěnců, jako např. žáků středních a studentů vysokých škol, u kterých byl jako hlavní shledaný důvod ten, že důsledkem pracovní neschopnosti neztrácí ani nepřichází o příjem, jelikož se nejedná o osoby výdělečně činné.

10.2. Dopad na okruhy pojistných osob

Současný systém nemocenského pojištění nabízí občanům v České republice rozsáhlé možnosti, v podobě využití šesti dávek tohoto systému, a tím jim umožňuje zabezpečit sebe i své blízké v širokém spektru sociálních událostí, které v životech běžného člověka mohou nastat.

Okolnosti současné doby se na dávce **ošetřovného**, která měla ještě před dvěma lety nejmenší podíl využití, předpokládám, značně poznamenají. Rodičů, kteří jsou nuceni zůstat se svými dětmi doma je za dobu její existence zcela

nejvíce. Z toho důvodu byl navržen pozměňovací návrh, který byl poslanci v roce 2020 schválen a který by měl dopady situace, alespoň částečně usnadnit. Parametry **krizového ošetřovného** byly navrženy s předním úmyslem v podobě pomoci co největšímu okruhu pojistných osob, a proto byl operativně rozšířen. Mohou si o něj žádat i osoby činné na základě DPP či DPČ, odvádí-li nemocenské pojištění a současně rodiče dětí mající hendikep.

Zavedení dávky **dlouhodobého ošetřovného** v podobě možnosti celodenní péče o nemocné osoby, bez nutnosti společné domácnosti, částečně odstranilo problematiku ošetřovného, a proto jej vnímám jako krok velice efektivní. Na druhou stranu se domnívám, že podmínka sedmi dní hospitalizace, jako nezbytně nutného rozsahu, je pro mnoho nemocných principiální překážkou pro její umožnění. Nemocnice mnohdy propouštějí i z důvodu plné kapacity a osobně si myslím, že to není vhodný faktor, který by odpovídal skutečným potřebám a předně zdravotnímu stavu. Už jen to, že procentuální zastoupení z celkových výdajů na nemocenské pojištění je ani ne 0,5 % o něčem, myslím, vypovídá. Navrhovala bych zde úpravu v podobě zkrácení nutné hospitalizace.

Dávka nemocenské je tou, kterou pojištěnci naopak nejvíce využívají, ono také zrušení karenční doby a současná situace tomu dosti "nahrávají". Samotný vývoj v posledních letech přinesl dotčeným pojištěncům spíše samé výhody. Proces uplatnění nároku na nemocenskou byl výrazněji zjednodušen zavedením systému **eNeschopenek**. Většinu za ně vyřizuje přímo ošetřující lékař, což hodnotím zcela pozitivně a myslím, že v současné moderní době nejsou online způsoby ničím neobvyklým. Zrušením ochranného prvku v podobě **karenční doby** přirozeně ubyly zdravotní a sociální dopady, avšak pravděpodobnost zvýšení krátkodobé nemocnosti je s odstupem času asi více než předvídatelná, a tak záleží na vývoji budoucnosti, zda bude nutné čelit nějakým novým opatřením. Současná **ochranná lhůta** v délce 7 kalendářních dní je dle mého názoru a z podstaty svého účelu odpovídající a zcela dostačující. Naopak bych tu původní, 42denní, označila za až zbytečně moc dlouhou. Ve **výši nemocenské**, respektive v částce, kterou pojištěnec pobírá, je zohledněna jak příjmová solidarita, tak i délka trvání DPN. Lidé, kteří jsou ve stavu DPN déle než 61. dní, mají nárok až na 77 % denního vyměřovacího základu. Oproti předchozí úpravě je to zejména pro

dlouhodobě nemocné obrovským pozitivem. Dle mého názoru jsou stanovené hranice potřebné ke zvýšení procentuálního základu optimální a nastaveny tak, aby nedocházelo ke zneužívání systému. Současně však musí zůstat přiměřené, aby se lidé nedostávali do situací ohrožující jejich životní úroveň a společenské postavení.

Mám-li shrnout vývoj v **oblasti pojistného**, do jisté míry je vždy modifikací aktuálních potřeb. V době ekonomické krize byl maximální měsíční základ změněn tak, aby se příjem státního rozpočtu co nejvíce zvýšil. Obdobně je to i se sazbou pojistného. Podstatným je, že zaměstnanci již nejsou jeho plátcí a zaměstnavatelé se na jejich odvodech spolupodílejí. Současná výše sazby odpovídá děním posledních dvou let a je stanovena na 2,1 % vyměřovacího základu. S ohledem na vyšší finanční zátěž, která se zrušením karenčním doby zaměstnavatelům přirozeně vznikla, ji vnímám jako odpovídající. Avšak si myslím, že podporu této podoby současná koronavirová krize značně redukuje.

Perspektiva v oblasti nemocenského pojištění je dána zejména vývojem počtu pojištěnců, jejich strukturou, vývojem pracovní neschopnosti, způsobem stanovení výše dávek a tempem růstu nominálních mezd. Avšak nikdo z nás neví, jaké náhlé situace v podobě současné pandemie si pro nás budoucnost přichystá.

11. Závěr

Primárním cílem této diplomové práce bylo objasnit systém nemocenského pojištění a co možná nejdůležitější legislativní změny v průběhu jeho vývoje. Zásadním mezníkem bylo přijetí zákona č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, který v roce 2009 přinesl takřka komplexní úpravu systému a posílil jeho stávající postavení. Zavedení jednotného systému pro všechny pojištěnce, zkrácení ochranné lhůty, motivace zaměstnanců či zavedení institutu náhrady mzdy vnímám jako kroky velice přínosné.

Největší důraz byl kladen na dávku nemocenské jako dávku nejenom nejstarší, ale současně i nejvíce využívanou. Její primární poskytování vzniká důsledkem dočasné pracovní neschopnosti či nařízené karantény, a tak současná doba přispěla jejímu intenzivnějšímu využívání. Po dobu své existence se mnohokrát transformovala, zejména co se do výše, podpůrčí doby a stanovených povinností týká. Jako důležité kroky vnímám zejména zrušení karenční doby v podobě částečného odstranění ekonomických a sociálních dopadů. Otázkou však zůstává, aby se institut sociálního pojištění nestal do budoucna zneužívaným. Další pozitivním faktem je loňské zavedení systému eNeschopenek, které přispělo ošetřujícím lékařům a zaměstnavatelům ke zjednodušení jejich stávající agendy.

Při komparaci nemocenského pojištění v České a Slovenské republice jsem dospěla k závěru, že se jedná o dva velice obdobné systémy. Pojí je také společná historie, kdy první plně unifikační předpis v oblasti sociálního pojištění vznikl na jejich společném území. Funkcí obou systémů je nahradit příjem pojištěncům, kteří ho z důvodu legislativně zakotvené sociální události ztratily a každá země se s tím, dle mého názoru, úspěšně vypořádává.

Pokud bych měla zhodnotit současný systém nemocenského pojištění v České republice, hodnotím ho spíše kladně a pozitivně. Změny, které se v posledních letech udály nenarušují jeho základní instituty, a naopak stále prohlubují funkčnost a možnosti tohoto systému.

12. Resumé

The main concept of this diploma thesis was to clarify functional system of health insurance and the most important legislative changes in the course of its development in the Czech republic. The main milestone was passing the law no. 187/2006 Sb., about health insurance, which in year 2009 brought nearly complete adaptation of the system of health insurance and bolster up its current position. I perceive as beneficial actions, when Czech Republic implemented united system of health insurance for all insured people, shorten safety period or implemented an institute of salary compensation.

A huge emphasis was focused on a sickness benefit, which is the benefit not merely the oldest one, but concurrently the most used one. The primary reason to provide the sickness benefit arise in consequences of industrial disability or ordered quarantine, currently people use the sickness benefit intensively as a result of current time. For the duration of its own existence was many times transformed, especially in its own amount, .. given rules. I perceive as significant actions mostly annulment .. , which contribute a partial removal of economic and social impacts. The questions is, if the system of health insurance remain used honestly by people, who are in need, or they will trade on the health insurance in the future. An another beneficial action is, that the last year was implement eNeschopenka system, which contribute for treating doctors and employers simplification their own existing administration.

In comparison of health insurance between Czech and Slovak republic, I came to a conclusion, that we are talking about two similar systems of health insurance. Both systems are connected as a result of common history. The first complete unification regulation in the social area was established in their common territory. The function of both systems is to compensate income of insured people, who lost their income due to legislative anchored event. According to my own opinion both countries are successful in their actions.

If I should evaluate the current system of health insurance in the Czech republic, I evaluate it more positively than negatively. The changes, which

happened in the past years do not disturb its fundamental institutes and vice versa the changes make deeper functionality and opportunities of this system.

Seznam použité literatury

Literární zdroje:

- literární zdroje České republiky:

ČELEDOVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA. *Laskavý průvodce po sociálních dávkách*. Praha: Univerzita Karlova, nakladatelství Karolinum, 2019. ISBN 978-80-246-4410-3.

GREGOROVÁ, Zdeňka a Milan GALVAS. *Sociální zabezpečení*. 2., aktualiz. a dopl. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005. ISBN 80-7239-176-3.

CHVÁTALOVÁ, Iva. *Právo sociálního zabezpečení v České republice a Evropské unii*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2012. Monografie (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-374-2.

KOLDINSKÁ, Kristina a Petr TRÖSTER. *Právo sociálního zabezpečení*. 7., podstatně přepracované vydání. V Praze: C.H. Beck, 2018. Academia iuris (C.H. Beck). ISBN 978-80-7400-692-0.

KOSTADINOVOVÁ, Ilona. *Právo sociálního zabezpečení (od roku 1990)*, *Encyklopedie českých právních dějin, VII. svazek Právo pra-Prob*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici Ostrava: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7380-648-4.

KREBS, Vojtěch a Jaroslava DURDISOVÁ. *Sociální politika*, 4 vyd. Praha: ASPI, a. s., 2007-, ISBN 978-80-7357-276-1

PŘIB, Jan. *Zákon o nemocenském pojištění. Komentář*. 1 vyd. Praha: Wolter Kluwer ČR, a. s., 2009. ISBN 978-80-7357-448-2.

SCHELLE, Karel a Jaromír TAUCHEN, ed. *Encyklopedie českých právních dějin, VII. svazek Právo pra-Prob*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, s.r.o. v koedici Ostrava: Key Publishing, 2017. ISBN 978-80-7380-648-4.

SPIRIT, Michal. *Pracovní právo a právo sociálního zabezpečení v ČR*. Plzeň: Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk, 2009. Vysokoškolské učebnice (Vydavatelství a nakladatelství Aleš Čeněk). ISBN 978-80-7380-189-2.

TRÖSTER, Petr. *Právo sociálního zabezpečení*. 5., přeprac. a aktualiz. vyd. V Praze: C.H. Beck, 2010. Beckovy právnické učebnice. ISBN 978-80-7400-322-6.

VOSTATEK, Jaroslav. *Sociální a soukromé pojištění*. Praha: Codex Bohemia, 1996. ISBN 80-85963-21-3.

VOSTATEK, Jaroslav. *Sociální a soukromé pojištění*. Praha: Codex Bohemia, 1996. ISBN 80-85963-21-3.

ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Pojistné na sociální zabezpečení: zaměstnavatelů, zaměstnanců, OSVČ, dobrovolně důchodově pojištěných : s komentářem a příklady*. Olomouc: ANAG, 2008-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-262-5.

ŽENÍŠKOVÁ, Marta. *Zákon o nemocenském pojištění: s komentářem, příklady a výkladem problematiky náhrady mzdy od ...* Olomouc: ANAG, 2006-. Práce, mzdy, pojištění. ISBN 978-80-7554-249-6

- literární zdroje Slovenské republiky:

LACKO, Miloš. *Dočasná pracovná neschopnosť zamestnanca*. Praha: Leges, 2019. Teoretik. ISBN 978-80-7502-366-7.

LACKO, Miloš. *Ochranná funkcia sociálneho zabezpečenia*. Trnava: Typi universitatis tyrnaviensis, 2013. ISBN 978-80-8082-750-2.

LACKO, Miloš. *Sociálnopoisťovacie právne vzťahy*. Praha: Leges, 2015. Teoretik. ISBN 978-80-7502-107-6.

Internetové zdroje:

Analýza vývoje nemocenského pojištění 2013. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 08.02.2021]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analyza_2013.pdf/9741bebd-3cbc-4f42-bf37-5870f196e596

Analýza vývoje nemocenského pojištění 2015. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analyza_nemocenskeho_pojisteni_2015.pdf/b6b0930c-c7f6-a849-a30d-0de0366a008d

Analýza vývoje nemocenského pojištění 2019. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 07.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/documents/20142/225490/Analýza+NP+2019.pdf>

Krizové ošetrovné. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 15.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/krizove-osetrovne-po-celou-dobu-uzavreni-skol-a-ve-vysi-70-procent-schvaleno-i-senatem>

Legislativa COVID 19. *akilda* [online]. Copyright © 2008 [cit. 15.03.2021].

Dostupné z: <https://www.akilda.cz/news/legislativa-covid-19/>

Legislativní úprava nemocenského pojištění. *Český statistický úřad* [online].

Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/documents/10180/46002394/26000417p2k2.pdf/df5c3a01-0fa1-421f-9f97-d249e389b6ec?version=1.1>

Nemocenské pojištění v roce 2010. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online].

Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/nemocenske-pojisteni-v-roce-2010>

Nemocenské pojištění v roce 2020. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online].

Copyright © [cit. 03.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/nemocenske-pojisteni-v-roce-2020>

Podrobné informace o nemocenském. *Česká správa sociálního zabezpečení*

[online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/podrobne-informace-o-nemocenskem>

Pojistné na sociální zabezpečení. *Česká správa sociálního zabezpečení*[online].

2012 [vid. 2012-03-03]. Dostupné z: <http://www.cssz.cz/cz/pojistne-na-socialni-zabezpeceni/>

Řízení a rozhodování. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright ©

[cit. 24.01.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/web/cz/rizeni-a-rozhodovani>

Schodek státního rozpočtu v roce 2009. *Ministerstvo financí ČR* [online].

Copyright © 2005 [cit. 16.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mfcr.cz/cs/aktualne/v-mediich/2010/2010-01-04-vmediich-4097-4097>

Sociální zabezpečení na Slovensku. *Evropská komise* [online]. Copyright ©v [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: https://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Slovakia_cs.pdf

Tiskové zprávy 2019. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/-/v-lonskem-roce-cssz-zajistila-3-6-milionu-vyplat-davek-nemocenskeho-pojisteni>

Tiskové zprávy 2020. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright © [cit. 09.02.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/-/minimalni-platba-pojistneho-na-nemocenske-pojisteni-bude-od-ledna-cinit-147-kc>

Účast na pojištění. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright © [cit. 19.01.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/ucast-na-pojisteni>

Uplatňování nároku a výplata dávek nemocenského pojištění. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright © [cit. 28.01.2021]. Dostupné z: <https://www.cssz.cz/uplatnovani-naroku-a-vyplata-davek-nemocenskeho-pojisteni>

Úsporná opatření v působnosti MPSV od ledna 2010. *Ministerstvo práce a sociálních věcí* [online]. Copyright © [cit. 16.02.2021]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/-/usporna-opatreni-v-pusobnosti-mpsv-od-ledna-2010>

Výdaje na dávky nemocenského pojištění podle druhů dávek. *Český statistický úřad* [online]. Dostupné z: <https://www.czso.cz/csu/czso/26-socialni-zabezpeceni-6f13y0k4w8>

80 let sociálního pojištění. *Česká správa sociálního zabezpečení* [online]. Copyright ©P [cit. 02.02.2021]. Dostupné z: https://www.cssz.cz/documents/20143/99569/2004_publicace_80letSP.pdf/af9016aa-c859-9592-8621-b35e125d7e61

Právní předpisy:

- zákony a jiné právní předpisy České republiky:

Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod

Zákon č. 589/1992 Sb. o pojistném na soc. zabezpečení a příspěvku na st. politiku zaměstnanosti, v platném znění

Zákon. č. 48/1997 Sb., o veřejném zdravotním pojištění, v platném znění

Zákon č. 258/2000 Sb., o ochraně veřejného zdraví, v platném znění

Zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, v platném znění

Zákon č. 262/2006 Sb., Zákoník práce, v platném znění

Zákon č. 261/2007 Sb., o stabilizaci veřejných rozpočtů, v platném znění

Zákon č. 234/2015 Sb, o státní službě, v platném znění

Zákon č. 94/2021 Sb., o mimořádných opatřeních při epidemii onemocnění COVID-19 a o změně některých souvisejících zákonů

Zákon č. 121/2021 Sb., o mimořádném příspěvku zaměstnanci při nařízené karanténě

Zákon č. 365/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů - část jedenáctá

Zákon č. 470/2011 Sb., kterým se mění zákon č. 187/2006 Sb., o nemocenském pojištění, ve znění pozdějších předpisů - část první

Zákon č. 32/2019 Sb., kterým se mění zákon č. 262/2006 Sb., zákoník práce, ve znění pozdějších předpisů - část první

Usnesení č. 69/2020 Sb., o vyhlášení nouzového stavu pro území České republiky z důvodu ohrožení zdraví v souvislosti s prokázáním výskytu koronaviru / označovaný jako SARS CoV-2/ na území České republiky na dobu od 14.00 hodin dne 12. března 2020 na dobu 30 dnů

- zákony Slovenské republiky:

Zákon č. 311/2001 Z.z., Zákonník práce, v platném znění

Zákon č. 461/2003 Z.z., o sociálnom poistení, v platném znění

Zákon č. 462/2003 Z. z. o náhradě příjmu při dočasné pracovní neschopnosti zaměstnance, ve znění pozdějších předpisů.

Seznam tabulek

Tab. 1. Systém sociálního zabezpečení v ČR

Tab. 2. Výdaje na dávky nemocenského pojištění v ČR v letech 2017 až 2019

Tab. 3. Úsporná opatření v oblasti nemocenského pojištění v roce 2010

Tab. 4. Výše redukčních hranic v letech 2018 až 2021

Tab. 5. Porovnání dávky nemocenské v České a Slovenské republice

Seznam použitých zkratk

ČR	Česká republika
ČSSZ	Česká správa sociálního zabezpečení
DPČ	Dohoda o provedení činnosti
DPP	Dohoda o provedení práce
DPN	Dočasná pracovní neschopnost
EU	Evropská unie
MPSV	Ministerstvo práce a sociálních věcí
MSSZ	Městská správa sociálního zabezpečení
NP	Nemocenské pojištění
OSSZ	Okresní správa sociálního zabezpečení
OSVČ	Osoba samostatně výdělečně činná
PSSZ	Pražská správa sociálního zabezpečení